

Regeringens proposition

1983/84: 27

**om åtgärder för elever med handikapp i det allmänna skolväsendet
m. m.;**

beslutad den 6 oktober 1983.

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har tagits upp i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

OLOF PALME

BENGT GÖRANSSON

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås åtgärder för att förbättra utbildningsmöjligheterna för elever med handikapp.

Riket bör indelas i fem planeringsregioner. Inom var och en av dessa skall finnas en till länskolnämnden på orten knuten planeringsberedning, som skall samordna insatserna för i första hand barn och ungdomar med olika former av handikapp. Planeringsberedningen skall planera så att elever med handikapp får bästa möjliga undervisning. Inom varje region skall det finnas en tjänst som handikappkonsulent med uppgift bl. a. att biträda planeringsberedningen.

I propositionen föreslås också att skollagen (1962:319) ändras, så att staten för specialskolans elever skall ha rätt till ersättning från elevernas hemkommuner (en motsvarighet till s. k. interkommunal ersättning vid kommunal samverkan).

Medel från anslaget Särskilda åtgärder på skolområdet skall kunna användas för regionala åtgärder för elever med handikapp inom det allmänna skolväsendet. Anslaget föreslås även tillföras medel motsvarande det belopp som beräknas inflyta till staten i kommunal ersättning för specialskolans elever. Även de medel som utgår för försöksverksamheten med särskilda anordningar för utbildning av svårt rörelsehindrade elever vid Skärholmens gymnasium föreslås överföras till ifrågavarande anslag.

En gymnasial utbildning för hörselskadade med riksrekrytering föreslås få inrättas i Härnösand med kommunen som huvudman.

Den centrala och regionala pedagogiska stödorganisationen föreslås få ökade resurser. Hällsboskolan bör bli resurscentrum för elever med tal- och språkstörningar.

Ändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 1984. Planeringsberedningar för handikappades undervisning och tjänster som handikappkonsulent skall dock kunna inrättas redan den 1 april samma år.

Förslag till**Lag om ändring i skollagen (1962:319)**

Härigenom föreskrivs att i skollagen (1962:319)¹ skall införas en ny paragraf, 52 b §, av nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse**52 b §*

Den kommun i vilken en elev i specialskolan är kyrkobokförd skall betala ersättning till staten för kostnader för undervisningen. Detta gäller dock inte om eleven undervisas i en sådan särskild klass av specialskolan som är förlagd till grundskolan i den kommun där eleven är kyrkobokförd.

Ersättningen skall uppgå till samma belopp för elev och läsår som av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer fastställs för grundskolans elever i årskurs med samma nummer med stöd av 46 § 2 mom. andra stycket. För elever i årskurs 10 i specialskolan skall därvid gälla samma belopp som för elever i årskurs 9 i grundskolan.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1984.

¹ Lagen omtryckt 1970: 1026.

UTBILDNINGSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1983-10-06

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden I. Carlsson, Feldt, Sigurdson, Gustafsson, Leijon, Hjelm-Wallén, Andersson, Rainer, Boström, Bodström, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Holmberg, Hellström, Thunborg

Föredragande: statsrådet Göransson

Proposition om åtgärder för elever med handikapp i det allmänna skolväsendet m. m.

1 Inledning

De flesta barn och ungdomar med handikapp går numera i grundskolan eller gymnasieskolan tillsammans med andra elever. De är således integrerade i det allmänna skolväsendet. Det finns emellertid fortfarande vissa särskilda skolformer för några grupper. Enligt skollagen (1962:319) skall staten genom specialskolan svara för undervisningen av barn som på grund av synskada eller dövhet eller hörsel- eller talskada inte kan följa undervisningen i grundskolan. I lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda (omsorgslagen) finns bestämmelser om särskolan, som är en landstingskommunal skolform för psykiskt utvecklingsstörda. Sådana psykiskt utvecklingsstörda som på grund av syn- eller hörselskada inte kan följa undervisningen i särskolan skall få undervisning i specialskolan. F. n. finns i riket nio specialskolor. På gymnasial nivå finns ingen särskild skolform för elever med handikapp. Örebro kommun har emellertid enligt avtal med staten inom sin gymnasieskola särskilda anordningar för döva och gravt hörselskadade elever från hela riket. Vidare bedrivs i Stockholms kommun vid Skärholmens gymnasium försöksverksamhet med särskilda anordningar för utbildning av svårt rörelsehindrade elever.

Med stöd av regeringens bemyndigande den 8 juni 1978 tillkallade dåvarande statsrådet Mogård en kommitté (U 1978:07) med uppgift att utreda frågan om integration av handikappade elever i det allmänna skolväsendet (Dir. 1978:69). Genom tilläggsdirektiv (Dir. 1979:89) fick kommittén i uppdrag att också behandla de problem som möter elever med medicinska handikapp och då särskilt de allergiska elevernas problem. Kommittén

antog namnet integrationsutredningen. Efter sju tidigare delbetänkanden överlämnade utredningen i mars 1982 sitt slutbetänkande (SOU 1982: 19) Handikappade elever i det allmänna skolväsendet. I samband därmed överlämnades även betänkandet (Ds U 1982: 6) Specialskolans bibliotek. En sammanfattning av slutbetänkandet bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*. Förslagen i betänkandet om specialskolans bibliotek redovisas i det följande (avsnitt 3.6).

Efter remiss har yttranden över de båda betänkandena avgetts av socialstyrelsen, statens handikappråd, statskontoret, riksrevisionsverket (RRV), skolöverstyrelsen (SÖ), statens institut för läromedelsinformation (SIL) – efter hörande av rikscentralerna för pedagogiska hjälpmedel för handikappade (RPH), talboks- och punktskriftsbiblioteket (TPB), arbetsmarknadsstyrelsen (AMS), styrelsen för vårdartjänst, länskolnämnderna i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Blekinge, Malmöhus, Hallands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Skaraborgs, Värmlands, Örebro, Västmanlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, Manillaskolan, Östervångsskolan, Vänerskolan, Kristinaskolan, Birgittaskolan, Åsbackaskolan, Hällsboskolan, Tomtebodaskolan, Ekaskolan, Landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet, Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Centralorganisationen SACO/SR (SACO/SR), Handikappinstitutet, Handikappförbundens centralkommitté (HCK) – efter hörande av medlemsförbunden, De handikappades riksförbund (DHR), Hörselvårdskonsulenternas förening, Hörselpedagogiska föreningen, Svenska sällskapet för hörsel- och dövundervisning, Riksförbundet Hem och Skola (RHS), Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund (SSU) samt Göteborgs, Malmö, Stockholms, Umeå och Örebro kommuner.

Yttranden från skolstyrelserna i Östhammars, Uppsala, Eksjö, Jönköpings, Värnamo, Ale, Borås, Hallsbergs, Ljusnarsbergs, Arboga, Västerås, Avesta, Falu, Ludvika, Bergs, Ragunda, Strömsunds och Östersunds kommuner har fogats till resp. länskolnämnds yttrande. LO har bifogat yttranden från Svenska kommunalarbetsförbundet och Statsanställdas förbund. SACO/SR har bifogat yttranden från Sveriges psykologförbund och Lärarnas riksförbunds (LR:s) lokalavdelning vid Vänerskolan i Vänersborg.

Yttranden har dessutom kommit in från högskolan för lärarutbildning i Stockholm, högskolan i Borås, Akademiska sjukhuset i Uppsala, Ekaskolans föräldraförening, BU-lärarna i särskolans synverksamhet, Synskadades riksförbund (SRF), Unga synskadade, Sveriges dövas riksförbund (SDR), Riksförbundet för döva och hörselskadade barn (DHB), Hörselfrämjandets riksförbund, Hörselkuratorernas förening, Regionkonferensen för döva och hörselskadade elever i västra regionen, Riksförbundet för rörelsehindrade barn och ungdomar (RBU), Ekshagaskolan i Linköping.

Svenska förbundet för specialpedagogik, skolstyrelsen i Härnösands kommun samt från förskolekonsulenter och reselärare vid regionkontoren i Göteborg, Växjö, Örebro och Umeå.

En sammanställning av remissyttrandena över slutbetänkandet bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 2*.

För överblickens och sammanhangets skull redovisas i anslutning till de förslag som tas upp till behandling även vissa förslag som inte fordrar beslut av riksdagen.

Jag har samrått med cheferna för utbildningsdepartementet och socialdepartementet i de frågor som berör deras ansvarsområden.

2 Bakgrund

I det följande redogör jag för några av de viktigaste besluten som regering och riksdag tidigare fattat med anledning av förslag från integrationsutredningen. Därefter redovisar jag de olika principiella slutsatser utredningen dragit av sitt fyraåriga utredningsarbete.

2.1 Riksdagsbeslut m. m. under de senaste åren

Vid 1979/80 års riksmöte beslutade riksdagen att det vid den tioåriga statliga specialskolan för synskadade i Solna – Tomtebodaskolan – skulle byggas upp ett resurscentrum för synskadade i hela riket. Bakgrunden till beslutet var att elevantalet vid skolan drastiskt minskat under senare delen av 1970-talet. De synskadade eleverna hade i stället för att gå i specialskolan valt den vanliga nioåriga grundskolan på sina hemorter. Detta hade snabbt ute i kommunerna lett till ett ökat behov av sådan specialpedagogisk expertis som tidigare endast funnits vid Tomtebodaskolan. Enligt riksdagsbeslutet skulle bl. a. antalet s. k. reselärare vid det nya centrumet utökas. Möjligheter till kursverksamhet, fortbildning etc. skulle även finnas där (prop. 1979/80: 100 bil. 12 s. 283, UbU 1979/80: 26, rskr 1979/80: 301).

Vid 1980/81 års riksmöte beslutade riksdagen att staten även i fortsättningen skulle vara huvudman för den tioåriga specialskolan. Denna fråga hade diskuterats under lång tid och många – t. ex. den s. k. SSK-utredningen på 1970-talet – hade hävdade att specialskolan successivt borde inordnas i den kommunala grundskolan. Till grund för riksdagsbeslutet i denna fråga låg bl. a. integrationsutredningens analyser av de döva och gravt hörselskadade elevernas tvåspråkighet (prop. 1980/81: 100 bil. 12 s. 297, UbU 1980/81: 25, rskr 1980/81: 332).

Vid samma riksmöte behandlades även frågan om personell assistans för handikappade elever i grundskolan och gymnasieskolan. Riksdagen beslutade att något specialdestinerat statsbidrag för sådan assistans i

fortsättningen inte skulle utgå. Medel för ändamålet skulle i stället tas från anslaget Särskilda åtgärder på skolområdet (prop. 1980/81: 100 bil. 12 s. 281, UbU 1980/81: 30 (22), rskr 1980/81: 283).

Vid riksmötet 1980/81 beslutade också riksdagen att den särskilda gymnasiala utbildningen för döva och gravt hörselskadade i Örebro även i fortsättningen skulle vara förlagd till denna kommun och ha hela riket som upptagningsområde. Vid riksmötet beslutades även om ett nytt system för beräkning av statsbidraget till utbildningen i Örebro (prop. 1980/81: 123, UbU 1980/81: 27, rskr 1980/81: 333).

Vid 1981/82 års riksmöte beslutade riksdagen att det skulle finnas ett högstadium vid var och en av specialskolorna för döva och gravt hörselskadade. Tidigare hade högstadiundervisningen vid skolorna bedrivits i form av försöksverksamhet (prop. 1981/82: 100 bil. 12 s. 288, UbU 1981/82: 17, rskr 1981/82: 232).

Slutligen har riksdagen med anledning av förslag i prop. 1982/83: 174 om vissa ersättningar till sjukvårdshuvudmännen, m. m. beslutat att landstingskommunerna den 1 juli 1984 skall ta över ansvaret för tillhandahållande av tekniska hjälpmedel för handikappade elever i grundskolan, gymnasieskolan och kommunal och statlig vuxenutbildning samt för handikappade studerande i högskolan (SfU 1982/83: 26, rskr 1982/83: 367).

Omsorgskommittén har i sitt slutbetänkande (SOU 1981: 26) Omsorger om vissa handikappade behandlat frågor om undervisningen av psykiskt utvecklingsstörda. Förslagen bereds f. n. inom socialdepartementet.

2.2 Integrationsutvecklingen

När integrationsutredningen tillsattes på sommaren 1978 var en av dess uppgifter att göra en utvärdering av integrationen av fysiskt handikappade i det allmänna skolväsendet. Utredningen skulle på grundval av denna analys lägga fram riktlinjer för den framtida handikappolitiken på området. Utredningen har redovisat uppdraget i denna del i sitt slutbetänkande. I det följande redogör jag kortfattat för dess överväganden.

Integrationsutredningen konstaterar att det inte var så länge sedan de allra flesta svårt handikappade barn och ungdomar vistades på särskilda institutioner. Dessa låg i allmänhet långt från barnens föräldrahem. På 1950- och 1960-talen började antalet elever på institutionerna och specialskolorna runt om i riket minska. Barn med svåra funktionshinder stannade kvar i sina hem och började i den vanliga skolan i stället.

Utredningen redovisar att antalet gravt synskadade barn vid den statliga specialskolan för synskadade – Tomtebodaskolan – under 1950-talet var närmare 200. Under 1960- och 1970-talen minskade detta elevantal successivt. I dag går det endast ett fåtal elever vid skolan. Huvuddelen av de gravt synskadade går i stället i den vanliga skolan och

bor hemma hos sina föräldrar. De särskilda specialklasser för synsvaga elever som under slutet av 1950-talet inrättades i de tre största städerna kom också att beröras av integrationsvågen. Fram till mitten av 1970-talet fanns det närmare 100 elever i sådana synklasser. I dag är motsvarande siffra ca 50. I Malmö upphörde synklasserna år 1977. Läsåret 1982/83 fanns det totalt 1 116 synskadade grundskoleelever registrerade hos reselärarna. Av dessa elever var 67 gravt synskadade och 1 049 synsvaga.

När det gäller barn och ungdomar med svåra rörelsehinder gick vid mitten av 1960-talet inemot 300 av dessa barn i specialklasser i den vanliga grundskolan. Samtidigt vistades ungefär lika många svårt rörelsehindrade barn och ungdomar på olika institutioner, där de fick sin grundskoleutbildning. I dag är dessa institutioner nedlagda. F. n. finns ca 2 700 rörelsehindrade grundskolebarn registrerade hos de särskilda konsulenterna för rörelsehindrade. Av dessa barn går nästan 90 % i vanliga klasser. Övriga elever – ca 300 – går i särskilda undervisningsgrupper (rh-klasser) i grundskolan.

Vad beträffar döva och hörselskadade har utvecklingen inte gått i samma riktning som för synskadade och rörelsehindrade elever. Antalet elever vid de statliga specialskolorna för döva och hörselskadade har totalt sett varit ungefär detsamma under de två senaste decennierna. Läsåret 1982/83 var elevantalet ca 720, inkl. eleverna i de till specialskolorna knutna externa klasserna. Även antalet elever i specialklasser för hörselskadade inom grundskolan är oförändrat. Läsåret 1960/61 var antalet hörselklasser elever ca 400. I slutet av 1970-talet var siffran ungefär densamma. En viktig skillnad är dock att elevernas hörselnedsättning nu i allmänhet är större. Redovisningen av antalet hörselskadade barn i vanliga klasser i grundskolan är något osäker men antalet torde f. n. uppgå till ca 1 200.

En av utredningens slutsatser efter fyra års arbete med integrationsfrågorna är att det i en yttre bemärkelse är ganska väl sörjt för de handikappade barnen i skolans värld. Integrationen – så som många i första hand tänkte sig den under 1950- och 1960-talen – är på väg att genomföras. Eleverna bor numera i mycket stor utsträckning hemma hos sina föräldrar och går i den vanliga skolan. Där har det i allmänhet gjorts omfattande förändringar i närmiljön. Särskilda skolskjutsar har anordnats för barnen, tekniska hjälpmedel har ställts till deras förfogande, personella assistenter och speciallärare har anställts, läromedlen har specialanpassats etc. Integrationen i denna yttre bemärkelse har i vårt land kommit mycket långt.

Om man emellertid tränger djupare in i frågan framträder enligt utredningen en delvis annan bild av utvecklingen. Det finns många elever, t. o. m. bland de gravast handikappade, som funnit sig tillrätta i den vanliga klassen och skolmiljön. Samtidigt har utredningen mött ganska många barn som i den vanliga klassen inte fått uppleva den gemenskap med andra, den delaktighet i gruppens verksamhet, den kontakt och det utbyte med andra elever etc. som ordet "integration" förutsätter. För många av de här eleverna behövs det enligt utredningen förändringar.

3 Föredragandens överväganden

3.1 Allmänna utgångspunkter

Under de senaste decennierna har gravt funktionshindrade barn och ungdomar integrerats i det allmänna skolväsendet i allt större utsträckning. I dag är det, framför allt för vissa grupper av handikappade elever, närmast regel att barnen bor hemma hos sina föräldrar och går i den vanliga grundskolan. I hög grad är således handikappade barn och ungdomar integrerade i det allmänna skolväsendet. Dessa elever går där lika självklart som alla andra barn och ungdomar och problem som rör delaktighet, gemenskap etc. är gemensamma för alla.

Målet för skolpolitiken är – som jag tidigare framhållit i en rad olika sammanhang – att skolan skall vara en skola för alla. Detta innebär bl. a. att vi inom det allmänna skolväsendets ram måste ha rika möjligheter att anpassa undervisningen till elever med skilda förutsättningar. Vi måste försöka kompensera de barn och ungdomar som har ett sämre utgångsläge än andra. Att kunna tillgodose behoven hos barn med funktionshinder är alltså mer ett generellt skolpolitiskt mål än ett specifikt handikappinriktat.

Vi har således nått långt när det gäller integrering av elever med handikapp i det allmänna skolväsendet i fråga om den yttre organisationen – i det avseendet i själva verket längre än många andra länder. Alltmer uppfattas handikapp som brister i den verksamhet eller i den miljö som omger människorna och således inte som en företeelse hos den enskilde individen, "den handikappade". Med det betraktelsesättet är det naturligt att barn med funktionshinder går i vanliga skolor och bor hemma i stället för att hänvisas till särskilda skolor långt från sina föräldrar. Det förutsätter emellertid att man även i hemortens skolor gör den anpassning till barnens villkor som behövs för att inte funktionshindret skall bli ett hinder i undervisningen eller i övrigt under vistelsen i skolan. Som jag har redovisat i det föregående fungerar anpassningen av de yttre betingelserna i allmänhet väl. Jag kommer i det följande att redovisa förslag ägnade att ytterligare förbättra förutsättningarna när det gäller skolgången för barn med funktionshinder.

Insikten att elever är olika och behöver olika mycket stöd i undervisningen har varit utgångspunkten för decentraliseringen av besluten om användningen av skolans resurser och undervisningens organisation. Endast de som har kontakt med den enskilda eleven kan bedöma denna elevs behov av stöd och stimulans i skolarbetet. Denna decentralisering på skolans område har varit en av förutsättningarna för att elever med olika funktionshinder nu i så stor omfattning kan gå i vanliga skolor.

Det var i början av 1970-talet som integrationssträvandena kom till starkast uttryck. De kom att omfatta inte enbart funktionshindrade utan denna tendens fanns även beträffande andra grupper. Under senare år förefaller denna utveckling till en del ha ändrat inriktning. Olika minorite-

ter söker sin identitet hos den egna gruppen. Det gäller också vissa handikappgrupper. Jag tänker då framför allt på de döva och gravt hörselskadade. Det förhållandet får dock inte, enligt min mening, innebära att vi upphör att för dessa grupper undanröja de många hinder som fortfarande finns för att de skall uppnå en gemenskap med alla i samhället. Målet för skolpolitiken är att vi skall få ungdomar med vidgade sociala kontakter som är väl förberedda att klara sig i samhället efter avslutad skolgång.

Jag anser att det här finns skäl att göra vissa särskilda markeringar beträffande kommunikationshandikappade barn och ungdomar. Det jag därvid framför allt tänker på är de dövas och gravt hörselskadades teckenspråk och på deras beroende av en teckenspråkig miljö. Teckenspråket är de barndomsdövas första språk och är därför av stor betydelse för deras gruppgemenskap. Specialskolan för döva och gravt hörselskadade fyller en viktig funktion inom skolväsendet. Döva och gravt hörselskadade har där möjligheter inte bara att bygga en solid grund genom teckenspråket utan också att ha gemenskap med andra döva och gravt hörselskadade. I den allmänna debatten har det ibland från andra än de döva själva hävdats att betoningen av det egna språket – teckenspråket – och samhörigheten i dövgruppen på sikt kan motverka eller försvåra en senare anpassning till samhället utanför skolans värld. De dövas förankring i teckenspråket är självklar, men det är viktigt att de hörande inte söker befria sig från kontakt med de döva. Då isoleras de döva och de hörande från varandra. De satsningar som är nödvändiga på teckenspråket och på samhörigheten döva emellan måste – som jag ser det – innefatta strävanden till en fungerande kommunikation och gemenskap även mellan döva och hörande. Specialskolan har här ett stort ansvar. Att döva elever hänvisas till specialskolan kan ytligt ses som en strävan bort från integration. Erfarenheten visar dock att specialskolans resurser underlättar den större integrationen, den i samhället.

När det gäller de hörselskadade elevernas situation i skolväsendet vill jag nämna följande. Jag anser att hörselskadade barn och ungdomar många gånger har det svårt. Ofta befinner de sig mitt mellan den hörande gruppen och den döva gruppen och upplever att de tidigt måste välja att "tillhöra" någon av grupperna. Under senare år har allt fler hörselskadade barn och ungdomar och deras föräldrar slutit sig samman och börjat formulera gemensamma krav på bl. a. skolväsendet. I synnerhet de hörselskadades situation på det gymnasiala skolstadiet har varit föremål för uppmärksamhet. En hörselskadad elev som i grundskolan gått i en särskild undervisningsgrupp är i dag för det mesta tvungen att gå i en vanlig klass i gymnasieskolan – med de svårigheter detta innebär. Ungefär varannan hörselskadad elev avbryter sina gymnasieskolestudier enligt en undersökning utredningen refererar till. Medan de döva och gravt hörselskadade har möjligheter att genomgå särskild gymnasial utbildning i Örebro, lämnas övriga hörselskadade utanför och hänvisas till att på samma villkor som

alla andra tonåringar konkurrera om platserna i den allmänna gymnasieskolan. Hørselfrämjandets riksförbund har här framfört krav på att en riksskola inrättas för hörselskadade gymnasieskoleelever. Jag anser att det finns skäl att gå detta önskemål till mötes. Jag återkommer till denna fråga.

De handikappade invandrabarnens situation inom förskolan och ungdomsskolan är ofta svårare än de svenska barnens. Mina förslag i det följande omfattar självfallet också dessa barn. Frågor om de handikappade invandrarelevernas situation kommer enligt vad jag har erfarit att behandlas även i språk- och kulturarvsutredningens (U 1981:04) huvudbetänkande.

3.2 Åren före skolstarten

Utredningen erinrar om att många barn och ungdomar som berörts av utredningsuppdraget har varit funktionshindrade alltsedan födelsen. Barnens föräldrar och övriga personer i deras omgivning har grundlagt föreställningar om vad barnen klarar av, vilka förutsättningar de har etc. När de börjar i skolan har de i betydande utsträckning redan grundlagt en syn på sig själva, på sitt funktionshinder, på omgivningen och på sina möjligheter. Ofta finns här förklaringar till de svårigheter handikappade barn senare kan uppleva i skolan. Omgivningens attityder till deras funktionshinder kan t. ex. ha grundlagt en känsla hos barnet att inte ingå i gemenskapen. Det stöd och den hjälp barnet kan få från sin egen familj kanske inte räcker för att uppväga detta tryck utifrån.

Flera remissinstanser delar utredningens uppfattning att det samhälleliga stödet bör vara särskilt stort under de första levnadsåren. *Landstingsförbundet* erinrar om att statens handikappråd på regeringens uppdrag i samarbete med företrädare för socialstyrelsen, de båda kommunförbunden och handikapporganisationerna har utarbetat en rapport med titeln "Att få ett barn med handikapp". Rapporten, daterad februari 1982, innehåller förslag till rutiner för information till föräldrar som fått ett barn med handikapp.

Jag delar utredningens uppfattning att samhället i framtiden i mycket större utsträckning än i dag måste koncentrera sitt stöd till de handikappade barnen under deras första levnadsår. Det är då integrationsutvecklingen måste inledas. Skolans insatser blir ofta en fortsättning på en väg som här har anträtts.

Utredningen föreslår att den pedagogiska personal som finns för denna stödjande verksamhet före skoltiden förstärks väsentligt i framtiden. För de synskadade barnen är det fråga om de statliga förskolekonsulenterna, för de hörselskadade om de landstingskommunala hörselvårdskonsulenterna och henvägledarna och för de rörelsehindrade om de till habiliteringen knutna förskollärarna. Utredningen konstaterar att det för övriga fy-

siskt eller medicinskt handikappade barn under skolåldern inte finns några speciella resurser utöver de rent medicinska.

En viktig pedagogisk resurs för de handikappade barnen före skolåldern är enligt utredningen den kommunala barnomsorgen. Utredningen anser att omsorgskommitténs förslag om samordnad habilitering av handikappade barn och ungdomar i sina huvuddrag bör genomföras. Utredningen menar emellertid att en större vikt bör läggas vid föräldrars och vuxna handikappades medverkan samt vid pedagogiska frågor.

Dessa frågor behandlas f. n. i socialdepartementet med anledning av omsorgskommitténs förslag i betänkandet (SOU 1981:26) Omsorger om vissa handikappade.

Jag kommer i det följande (avsnittet 3.4.1) att föreslå att ytterligare tjänster som förskolekonsulent för synskadade inrättas. Vidare kommer jag att föreslå förändringar rörande bl. a. anställningsmyndighet och behörighetskrav för förskolekonsulenterna.

3.3 Skolväsendet

3.3.1 En ny planeringsnivå

Beslutet om den s. k. SIA-reformen våren 1976 (prop. 1975/76:39, UbU 1975/76:30, rskr 1975/76:367) inledde en rad förändringar av skolan, som bl. a. inneburit att besluten numera fattas närmare dem som berörs. Kommunerna har fått ett större ansvar för skolans verksamhet och de statliga bidragen till kommunerna för skolväsendet har alltmer utformats som rambidrag. Jag anser det i enlighet härmed naturligt att kommunerna skall ansvara för planeringen av de handikappade barnens skolgång utifrån barnens behov.

Utredningen konstaterar utifrån sina erfarenheter att det inte finns några integrationsmodeller att rekommendera som de bästa och att staten därför inte generellt bör ta ställning i fråga om vilka studievägar eller integrationsformer som bör väljas för handikappade barn.

En individuell anpassning är nödvändig. Det är enligt min mening i kommunerna som man bäst kan avgöra de handikappade barnens behov. I likhet med utredningen avvisar jag således tanken att staten – som i det gamla systemet – skall ha ett övergripande ansvar för de handikappade barnens utbildningsplanering. Vad staten däremot kan och bör erbjuda är sådan sakkunskap som det rimligtvis inte går att begära att de enskilda kommunerna skall skaffa sig där elevunderlaget är ringa. Staten måste vidare ta ett ansvar för att samordna insatser inom större regioner.

Det är enligt min mening viktigt att möjligheter skapas så att elever med handikapp kan välja mellan olika utbildningsalternativ. På grundskolestadiet gäller det att bedöma vilken skolplacering som är bäst för barnet, individuell integrering eller undervisning i grupp med barn som har samma funktionshinder. Inom det frivilliga skolväsendet, dvs. inom såväl gymna-

sieskolan som den kommunala vuxenutbildningen är det viktigt att de studievägar, som redan finns, faktiskt och inte bara formellt står öppna också för elever med handikapp. Yttre faktorer som miljöanpassning etc. får inte begränsa de handikappades möjligheter att välja studieväg.

Utredningen har redovisat att de handikappade ungdomarna i stor utsträckning "styrts" till sådana utbildningsvägar där endast marginella anpassningar i den yttre miljön varit nödvändiga och där hjälpmedel, assistans m. m. inte varit särskilt resurskrävande. De synskadade går i dag främst på långa, teoretiska studievägar, de hörselskadade på kortare yrkesinriktade och de rörelsehindrade på vissa bestämda linjer som distributions- och kontorlinjen och sociala linjen. En annan omständighet som utredningen pekar på är att eleverna på detta utbildningsstadium saknar många av de specialpedagogiska stödåtgärder som de har haft på det obligatoriska skolstadiet. Möjligheterna att få sin undervisning i specialklass tillsammans med elever med liknande svårigheter har t. ex. visat sig vara mycket begränsade. Detta förhållande har i synnerhet framhållits av hörselskadade ungdomar och deras föräldrar.

I likhet med utredningen anser jag det vara nödvändigt att ett regionalt samarbete kommer till stånd i syfte att dels öka möjligheterna för elever med handikapp att få undervisas tillsammans, om de så önskar, dels ge möjligheter att specialanpassa fler studievägar inom ramen för gymnasieskolan för de berörda elevgrupperna. Eleverna skulle som en följd av ett sådant samarbete få ökade möjligheter att välja studieväg. Ett ökat regionalt samarbete kan få stor betydelse, eftersom många handikapp är så ovanliga att åtgärderna måste samordnas över länsgränserna.

För att åstadkomma en regional samverkan föreslår utredningen att riket indelas i fem planeringsregioner med en s. k. planeringskonferens i varje region. Dessa bör vara gemensamma för alla handikappgrupper. Inom varje region skall finnas en huvudort. Konferensens uppgift skall vara att samordna insatserna inom varje region för barn och ungdomar med olika former av handikapp, att utnyttja de resurser, det kunnande m. m. som finns samt att ta initiativ i hithörande frågor.

Konferensens arbete skall hållas ihop av en särskild samordnare, placerad vid den länskolnämnd som är förlagd till regionens huvudort.

Majoriteten av remissinstanserna är positiv till att riket indelas i planeringsregioner. Några remissinstanser anser att det bör finnas en samordnare för resp. handikappgrupp.

Jag har nyss redovisat behovet av ett regionalt samarbete och förordar att planeringsregioner och planeringsberedningar för handikappades undervisning införs. Planeringsregionerna och planeringsberedningarna bör vara gemensamma för alla handikappgrupper. Beredningarna bör också ha möjlighet att vid behov samordna insatser för handikappade elever inom kommunal vuxenutbildning (komvux) och grundutbildning för vuxna (grundvux).

F. n. finns olika regionindelningar för vissa handikapp.

För stöd åt de synskadade eleverna är riket indelat i fem regioner, inom vilka f. n. sammanlagt 28 reselärare arbetar. Reselärarna är anställda vid Tomtebodaskolan. Inom den regionala konsulentorganisationen för rörelsehindrade arbetar f. n. tolv konsulenter. SÖ bestämmer dels vid vilken länskolnämnd konsulenterna skall placeras, dels omfattningen av den region, inom vilken varje konsulent skall vara verksam. De döva och hörselskadade eleverna får stöd av de landstingskommunalas hörselvårds-konsulenterna.

För att samordna de utbildningsmöjligheter som finns för döva och hörselskadade finns redan s. k. planeringskonferenser. Regionerna för dessa sammanfaller med upptagningsområdena för specialskolorna för döva och hörselskadade, vilket innebär att det finns fem regioner. Planeringskonferenserna kan rekommendera olika åtgärder, t. ex. rörande organisationen av särskilda undervisningsgrupper, lokaliseringen av dem etc. Planeringskonferensen har inte någon egen beslutanderätt utan kan endast avge förslag om åtgärder till resp. länskolnämnd eller skolstyrelse. På vissa håll har det övergripande planeringsarbetet varit mycket intensivt. Inom t. ex. den mellersta regionen har sedan flera år funnits en särskild samordnare anställd på heltid. Samordnaren har kunnat besöka länskolnämnderna, skolstyrelserna, landstingskommunernas hörselvårdskonsulenter, skolornas elever, lärare, skolledare m. fl. och på det sättet skaffa sig en överblick över regionen och dess problem. Samordnaren har på grundval av sin kunskap därefter kunnat föreslå gemensamma lösningar inom regionen t. ex. för fortbildning av lärarna. En viktig uppgift för samordnaren inom regionen har vidare varit att skaffa sig kunskap om förskolebarnen inom regionen och verka för samordningen mellan förskola och grundskola eller specialskola.

De regioner utredningen föreslår är desamma som i dag gäller för de s. k. planeringskonferenserna för döva och hörselskadade. Orsaken härtill är att ett regionalt samarbete redan startats i dessa konferensers regi.

En del remissinstanser har synpunkter på omfattningen av regionerna. Bl. a. anser *länskolnämnderna i Gävleborgs och Norrbottens län* samt *Tomtebodaskolan* att Gävleborgs län inte bör ingå i norra regionen. Några instanser, bl. a. *socialstyrelsen, Landstingsförbundet, Handikappinstitutet* och *RBU*, har haft avvikande uppfattning när det gäller indelning i regioner.

Planeringsregionerna bör, som jag nyss angav, vara gemensamma för alla handikappgrupper. Det finns redan i dag regionala planeringskonferenser för döva och gravt hörselskadade. Enligt min mening bör det arbete som redan startat inom dessa regioner få fortsätta och även utökas till att omfatta samtliga handikappgrupper. Den avvikelsen bör dock göras från utredningens förslag till regionindelning, att Gävleborgs län bör ingå i östra regionen och inte i den norra. Motivet härför är att norra regionen omfattar

mer än Sveriges halva yta medan östra regionen till ytan sett är ganska liten.

Dessutom anser jag att Härnösand bör vara huvudort i norra regionen. Härnösand är f. n. huvudort för den norra planeringskonferensen för döva och hörselskadade. Inom kommunen och i länet finns ett stort kunnande och stora resurser samlade inom handikappområdet. Jag kommer också i det följande (avsnittet 3.3.3) att föreslå att gymnasial utbildning för hörselskadade med riksrekrytering får anordnas i Härnösand.

I övrigt bör huvudorterna vara de som utredningen har föreslagit.

Regionernas omfattning och huvudorter enligt mitt förslag framgår av följande sammanställning.

Region	Regionhuvudort	Län i regionen
Norra	Härnösand	Norrbottnens Västerbottnens Jämtlands Västernorrlands
Mellersta	Örebro	Kopparbergs Värmlands Örebro Västmanlands Södermanlands Östergötlands
Östra	Stockholm	Gävleborgs Uppsala Stockholms Gotlands
Västra	Göteborg	Göteborgs och Bohus Älvsborgs Skaraborgs Jönköpings Hallands
Södra	Malmö	Kalmar Kronobergs Kristianstads Blekinge Malmöhus

Det bör finnas en planeringsberedning för varje region. Planeringsberedningarna bör inte vara egna myndigheter utan organ inom huvudorternas länskolnämnder. Varje beredning bör ha minst tio ledamöter, som utses av länskolnämnden. Därvid bör en del av ledamöterna utses efter förslag från övriga länskolnämnder i regionen. På det sättet bör varje länskolnämnd kunna få med dels en allmän representant, dels pedagogisk expertis. Jag förutsätter att planeringsberedningarna i frågor som gäller specifika handikapp vid behov konsulterar särskild sakkunskap.

Verksamheten bör i administrativt hänseende ledas av den länskolnämnd till vilken planeringsberedningen är knuten. Beredningens uppgift bör vara att samordna insatserna inom varje region för elever med olika former av handikapp och att även i övrigt planera så att befintliga resurser utnyttjas på bästa sätt.

För att hålla ihop beredningens arbete bör det finnas en samordnare inom varje region. Jag delar således inte den uppfattning, som förts fram av några remissinstanser, att det bör vara en samordnare för varje handikappgrupp. Många av de handikappade eleverna är flerhandikappade och för att få en helhetsbild av situationen inom regionen bör det vara en person som har det samlade ansvaret för verksamheten. Samordnaren bör också vara ansvarig för att samarbetet mellan skolan och landstingskommunernas habiliteringspersonal fungerar. Samordnaren bör därför ha bred kunskap om och stor erfarenhet av vad olika handikapp innebär. Jag förordar således att det vid länskolnämnden på resp. huvudort inrättas en tjänst som handikappkonsulent med uppgift att samordna handikappåtgärderna inom regionen. Tjänsten bör tillsättas av länskolnämnden.

3.3.2 Särskilda resurser för regionala åtgärder

Utredningen föreslår att en viss del av de medel som anvisas under anslaget Särskilda åtgärder på skolområdet (SÅS) hålls inne av SÖ för att efter framställning från planeringsberedningarna disponeras för regionala åtgärder. Utredningen preciserar dock inget belopp.

Majoriteten av remissinstanserna anser att nuvarande medel från SÅS-anslaget inte kan tas i anspråk för planeringsberedningarnas arbete.

För egen del får jag anföra följande. Enligt bestämmelserna i 5 kap. 39 § skolförordningen (1971:235, förordningen omtryckt 1983:721) får särskilda undervisningsgrupper anordnas inom grundskolan för bl. a. undervisning av elever med påtagliga fysiska handikapp. Vidare är enligt 7 § förordningen (1981:501) om statsbidrag till särskilda åtgärder på skolområdet (senaste lydelse av 7 § 1983:422) ett av kriterierna vid fördelning av SÅS-anslaget andelen handikappade elever. I 1983 års budgetproposition (prop. 1982/83:100 bil. 10 s.258) har jag understrukit att andelen elever med handikapp är ett kriterium som måste tillmätas mycket stor vikt vid länskolnämndernas fördelning till kommunerna. Jag vill understryka att nuvarande generella bestämmelser om statsbidrag således även omfattar åtgärder för de handikappade barnens skolgång. Mina förslag innebär inte någon ändring därvidlag. Det är alltså i första hand dessa resurser som även fortsättningsvis bör utnyttjas vid insatser för elever med handikapp.

Mina förslag syftar till att förbättra möjligheterna till utbildning för barn och ungdomar med handikapp. De föreslagna planeringsberedningarna bör verksamt kunna bidra till sådana förbättringar. Jag tillstyrker utredningens förslag att medel från SÅS-anslaget skall kunna användas för regionala åtgärder för elever med handikapp. Jag delar dock den uppfattning som framförts av ledamoten Bengt Wiklund och majoriteten av remissinstanserna att ytterligare medel måste tillföras SÅS-anslaget för att ge utrymme härför.

Enligt min mening bör ett belopp om ca 6,9 milj. kr. tillföras anslaget Särskilda åtgärder på skolområdet med tanke på regionala insatser. Efter

framställning från de enskilda planeringsberedningarna bör SÖ vid fördelning av SÅS-anslaget till länskolnämnderna även väga in de regionala åtgärder för elever med handikapp, som planeras inom ett visst län. Innan SÖ gör fördelningen av SÅS-anslaget till nämnderna bör den särskilda resursen för regionala åtgärder och övriga resurser ur SÅS-anslaget läggas samman. Länskolnämnderna får således ett enda belopp ur SÅS-anslaget att fördela till kommunerna. För budgetåret 1984/85 bör dock SÖ kunna hålla inne en viss del av anslaget för de åtgärder som planeringsberedningarna kan komma att aktualisera redan läsåret 1984/85.

Under anslaget Bidrag till kommunal vuxenutbildning m. m. anvisas motsvarande medel avsedda för särskilda åtgärder inom komvux och grundvux. De fördelas av SÖ. Dessa medel bör på motsvarande sätt efter framställning av planeringsberedningarna kunna användas även för regionala åtgärder inom komvux och grundvux för elever med handikapp.

Jag vill i sammanhanget betona att SÅS-medel och motsvarande medel för vuxenutbildningen, som tas i anspråk för handikappade, inte bör få användas för planeringsberedningarna utan endast för konkreta åtgärder som kommunerna vidtar för de handikappade elevernas skolgång. Det bör ankomma på SÖ att i sina anslagsframställningar redovisa hur stora belopp som anges i de framställningar planeringsberedningarna ingett till SÖ samt användningen av dessa medel. Därmed kan regeringen få underlag för överväganden om medelsbehovet i fortsättningen.

Enligt min mening bör regeringen föreslå riksdagen att redan nu godkänna den av mig redovisade principen för tilldelning av medel för regionala insatser för elever med handikapp.

Kommunen där det handikappade barnet bor har ett ekonomiskt ansvar för barnets skolgång oberoende av i vilken kommuns skola eleven går. Om en elev från en kommun får sin undervisning i en annan kommuns grundskola eller gymnasieskola skall hemkommunen betala interkommunal ersättning till den andra kommunen. "Värdkommunens" kostnader är beroende av bl. a. behovet av särskilda anordningar på grund av exempelvis funktionshinder hos eleven. De kostnader som uppkommer för "värdkommunen" och som inte täcks av den interkommunala ersättningen bör beaktas vid länskolnämndernas fördelning av SÅS-anslaget.

Enligt min mening bör hemkommunens betalningsansvar för undervisningen vara detsamma, oavsett om en kommun eller staten svarar för undervisningen. Jag anser därför att hemkommunen bör betala ersättning till staten för de elever som går i specialskolan. Denna ersättning bör uppgå till samma belopp som gäller för interkommunala ersättningar för elever i grundskolan. Ersättning bör dock inte tas ut för de elever som i sin hemkommun går i s. k. externa klasser av specialskolan eller vid högstadium där specialskolan har förlagt undervisningen till kommunens grundskola på specialskoleorten. I dessa fall har nämligen värdkommunen vissa kostnader för eleverna.

Ansvarsfördelningen mellan staten och värdkommunen vid anordnande av externa klasser regleras genom överenskommelser på grundval av ett av Kungl. Maj:t den 30 december 1974 godkänt normalavtal. Avtalen innebär bl. a. att staten betalar belopp motsvarande interkommunal ersättning till värdkommunen för elever från andra kommuner. Med den nya anordningen får staten täckning för denna kostnad genom ersättning från elevernas hemkommuner. Vidare finns av regeringen den 4 november 1982 godkända avtal mellan staten och Härnösands resp. Lunds kommun om samverkan rörande högstadierna vid specialskolorna i Härnösand resp. Lund. Dessa avtal skiljer sig från normalavtalet genom att staten betalar ersättning motsvarande 140 % av den interkommunala ersättningen. Hemkommunernas ersättning täcker alltså inte helt dessa kostnader.

Mitt förslag om kommunal ersättning till staten för elever i specialskolan föranleder lagbestämmelser som bör tas in i skollagen (1962:319) och där bilda en ny paragraf, 52 b §. De nya bestämmelserna bör träda i kraft den 1 juli 1984. Ett lagförslag bör fogas till detta protokoll.

Medel motsvarande det belopp som beräknas inflyta till staten för specialskolans elever bör tillföras SÅS-anslaget. Härigenom ökas möjligheterna att vidta stödåtgärder för handikappade elever i fall där staten inte svarar för undervisningen. I vissa kommuner, t. ex. Örebro, bor särskilt många familjer med barn som går i specialskolan. Många av dessa familjer har valt Örebro som bostadsort på grund av de speciella möjligheter till utbildning som erbjuds där. För att dessa kommuner inte skall åsamkas alltför stora kostnader vid ett genomförande av förslaget om "interkommunal" ersättning för specialskolans elever bör såväl SÖ som läns skolnämnden beakta dessa förhållanden vid fördelningen av SÅS-anslaget.

Jag vill framhålla att mitt förslag till skillnad från förslaget i 1982 års budgetproposition (prop. 1981/82: 100 bil. 12 s. 290) innebär att ersättning i fall med externa klasser endast skall tas ut för elever från annan kommun för vilka enligt gällande avtal staten f. n. betalar ersättning till värdkommunen. Vidare kommer vissa kommuner som får särskilt höga kostnader med anledning av förslaget att kunna kompenseras vid fördelningen av SÅS-anslaget.

Jag ämnar återkomma till regeringen med förslag till erforderliga ändringar av förordningen (1981:501) om statsbidrag till särskilda åtgärder på skolområdet med anledning av mina nu redovisade förslag.

Jag vill i detta sammanhang betona att SÅS-anslaget endast avser kostnader för åtgärder inom undervisningen. Avsikten är således inte att från detta anslag täcka kostnaderna för elevernas sociala omvårdnad, boende och habilitering. För dessa anordningar svarar landstingskommuner och kommuner. Enligt socialtjänstlagen har kommunen det yttersta ansvaret för att de som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp de behöver. Detta gäller naturligtvis även de elever det här rör sig om. Jag är inte beredd att föreslå någon ändring av ansvarsfördelningen inom detta område. Jag har i denna fråga samrått med chefen för socialdepartementet.

3.3.3 Vissa gymnasieskolefrågor

Jag övergår nu till vissa gymnasieskolefrågor. Mina överväganden därvidlag grundar sig på samråd med chefen för utbildningsdepartementet till vars ansvarsområde frågorna hör.

Gymnasieutredningen avlämnade i november 1981 sitt principbetänkande (SOU 1981: 96) En reformerad gymnasieskola. Gymnasieutredningens betänkande har remissbehandlats och bereds f. n. inom utbildningsdepartementet.

Inrättande av gymnasial utbildning för hörselskadade med riksrekrytering

För hörselskadade barn och ungdomar är inte utbildningsutbudet samordnat på samma sätt som för de döva och gravt hörselskadade. Detta förhållande har bl. a. påpekats av Hörselfrämjandets riksförbund, som har uttryckt önskemål om en sådan ökad samordning, i synnerhet på det gymnasiala stadiet.

Integrationsutredningen anser att ett regionsamarbete kan komma att få en stor betydelse. En annan möjlighet som enligt utredningen öppnar sig i detta samordningsperspektiv är att SÖ för hela landet samordnar utbildningsalternativen för denna grupp.

Jag har vid mina överväganden funnit skäl för en samordning på riksnivå av det gymnasiala utbildningsutbudet för hörselskadade. Jag delar således den uppfattning som framförts av några remissinstanser, bl. a. *länskolnämnderna i Stockholms och Västernorrlands län, Hörselfrämjandets riksförbund, Härnösands kommun, DHB och Regionkonferensen för döva och hörselskadade elever i västra regionen*, att gymnasial utbildning för hörselskadade med riksrekrytering bör inrättas. Därigenom bör både krav på ett brett utbildningsutbud och behov av gruppsamhörighet och identifikation kunna tillgodoses.

Länsskolnämnden i Västernorrlands län har i sitt remissvar aktualiserat skolstyrelsens i Härnösand utredningsförslag om en gymnasial utbildning med riksrekrytering för hörselskadade ungdomar förlagd till Härnösand. Vad gäller lokaliseringen av ett gymnasium för hörselskadade elever har ett flertal skrivelser inkommit.

Enligt min mening bör Härnösands kommun medges rätt att fr. o. m. läsåret 1984/85 inom ramen för sin gymnasieskoia anordna ett riksgymnasium för hörselskadade. Kommunens gymnasieskola har ett väl differentierat utbildningsutbud, som ger en stor frihet vid val av gymnasial utbildning. Utan större nyinvesteringar är också en lokalmässig integrering möjlig.

De personella resurser som redan i dag finns vid olika skolor och institutioner som sedan länge är etablerade i kommunen representerar ett omfattande kunnande om utbildning av handikappade. I Härnösands kommun ligger också en specialskola för döva och hörselskadade, nämligen

Kristinaskolan. Vidare finns i Härnösand enligt vad jag har erfarit goda möjligheter att lösa bostadsfrågan för elever från annan ort.

För läsåret 1984/85 beräknar jag antalet intagningsplatser till ca 25. Jag beräknar utbildningskapaciteten vid fullt utbyggd organisation till 100 intagningsplatser per läsår.

Jag räknar med en uppbyggnadsperiod på fem år, vilket innebär att utbildningen är fullt utbyggd läsåret 1988/89.

Beträffande bl. a. klassanordning och gruppindelning i allmänna och yrkesinriktade ämnen bör gälla särskilda regler.

I fråga om statsbidrag för utbildningen bör gälla dels de allmänna reglerna för gymnasieskolan, dels vissa särskilda bestämmelser.

Under uppbyggnadsskedet erfordras en målmedveten kommunal satsning på fortbildning av gymnasielärare i hörselpedagogik. Enligt vad jag har erfarit är skolstyrelsen i Härnösand beredd att under ett initialskede genomföra en viss omprioritering av de medel som finns för personalutbildning till förmån för fortbildning inom hörselhandikappområdet av gymnasieskolans lärare samt att med kommunala resurser svara för erforderlig fortbildning av icke undervisande personal, "inackorderingsfaddrar" och handledare i samband med yrkesorienteringsverksamhet.

Jag anser dock att det i Härnösand behövs extra resurser i form av engångsbidrag för specialutbildning med inriktning på undervisning av hörselskadade. Lärare som genomgår sådan specialutbildning skall kunna fungera som handledare åt mindre erfarna kollegor till dess att tillräckligt många lärare är utbildade.

Jag anser även att det behövs särskilda bidrag för personal utöver det vanliga bidraget till lärarlöner. Jag beräknar dessa medel med utgångspunkt i att hörselgymnasiet i enlighet med vad jag nyss har anfört skall utgöra en integrerad del av Härnösands gymnasieskola.

Härutöver behövs ytterligare bidrag med tanke på de särskilda kostnader som uppkommer under verksamhetens inledningsskede. Jag avser kostnader för anpassning av befintliga lokaler bl. a. med avseende på den akustiska miljön samt installation av stationär hörselteknisk utrustning.

I fråga om kostnader för resor och boende för elever från annan ort vill jag erinra om de möjligheter som studiestödssystemet ger eleverna att få inackorderingstillägg med hemresersättning.

Den gymnasiala utbildningen för döva och gravt hörselskadade i Örebro

Vad gäller den gymnasiala utbildningen för döva och gravt hörselskadade i Örebro vill jag erinra om att riksdagen vid 1980/81 års riksmöte beslutat att denna utbildning även i fortsättningen skall ha kommunalt huvudmannaskap (prop. 1980/81: 123, UbU 1980/81: 27, rskr 1980/81: 333). Vidare beslutades att staten i likhet med vad som gäller för gymnasiesko-

lan i allmänhet årligen bör pröva hur många elever utbildningen bör vara dimensionerad för.

Enligt min mening bör dimensioneringen av utbildningen liksom hittills vara sådan att förutom elever från specialskolan även andra döva och gravt hörselskadade elever skall kunna tas emot.

Jag vill i detta sammanhang framhålla att mitt förslag om inrättande av gymnasial utbildning för hörselskadade med riksrekrytering i Härnösand möjliggör en klarare markering av den särskilda identitet som såväl den gymnasiala utbildningen för döva och gravt hörselskadade i Örebro som den gymnasiala utbildningen för hörselskadade i Härnösand bör ha. Jag finner det angeläget markera att de två utbildningarna har olika inriktning. Utbildningen i Örebro vänder sig till ungdomar som är beroende av en teckenspråkig undervisning, medan utbildningen i Härnösand vänder sig till ungdomar som kan följa undervisningen via oral kommunikation.

Mot bakgrund av teckenspråksinriktningen vid den gymnasiala utbildningen för döva och gravt hörselskadade i Örebro finner jag det angeläget att även ta upp frågan om inrättande av särskilda fasta tjänster för undervisning av dessa elever. Frågan har behandlats av såväl utredningen som några remissinstanser. Enligt vad jag har erfarit har ett stort antal lärare som undervisar dessa elever även speciallärarutbildning. Det är därför rimligt att det för dessa lärare finns särskilda tjänster. Jag har av chefen för utbildningsdepartementet erfarit att hon avser att i annat sammanhang föreslå regeringen att ändra gällande bestämmelser så att det fr. o. m. läsåret 1984/85 blir möjligt för kommunen att inrätta tio tjänster för undervisning av ifrågavarande elever. Tjänsterna bör få inrättas inom ramen för gymnasieorganisationen och bör avse de mer frekventa ämnena som t. ex. svenska, engelska, matematik och samhällskunskap. Behöriga till tjänsterna bör vara lärare som genomgått speciallärarutbildning på gren 2 Hörsel.

En fråga som aktualiserats i olika sammanhang är möjligheten att i Örebro anordna särskild utbildning för de lärare i Örebro gymnasieskola som undervisar de döva och gravt hörselskadade eleverna. Jag vill i detta sammanhang erinra om det uppdrag som regeringen den 13 januari 1983 gett SÖ och UHÄ att analysera och komma med förslag i fråga om dels insatser inom skolväsendet för elever som behöver särskilt stöd, dels behov och utbildning av lärare för denna verksamhet. Uppdraget skall redovisas senast i samband med anslagsframställningarna för budgetåret 1985/86.

Den gymnasiala utbildningen för svårt rörelsehindrade m.fl. vid Skärholmens gymnasieskola

Försöksverksamhet med gymnasial utbildning för svårt rörelsehindrade och andra svårt handikappade bedrivs sedan år 1974 vid Skärholmens gymnasium i Stockholm. Försöksverksamheten grundas på ett avtal mel-

lan staten och Stockholms kommun. Genom avtalet har kommunen åtagit sig att bedriva ifrågavarande utbildning för ca 20 elever från hela landet. I särskilda bestämmelser regleras frågor om utbildningens organisation och om statsbidrag.

Avtalet angående utbildning i försöksform är uppsagt till den 1 juli 1984.

Jag delar integrationsutredningens uppfattning att med regionsamverkan torde möjligheterna öka väsentligt att på fler platser i riket än i Stockholmsregionen få specialanpassade gymnasiala utbildningar för rörelsehindrade.

Jag anser också att kostnaderna för rörelsehindrades skolgång inte skall täckas helt av statsbidrag. Den kommun där det rörelsehindrade barnet bor skall ha ett ekonomiskt ansvar för barnets skolgång. Om en annan kommun sörjer för barnets undervisning får hemkommunen betala interkommunal ersättning till den andra kommunen enligt allmänna regler.

Mot denna bakgrund föreslår jag att försöksverksamheten med särskilda anordningar för utbildning för svårt rörelsehindrade m. fl. i Skärholmens gymnasium skall upphöra vid utgången av juni 1984.

Jag förordar i enlighet med utredningens förslag att medel motsvarande det särskilda statsbidrag utöver bidrag till lärarlöner som f. n. utgår till Skärholmens gymnasium vad gäller undervisningen förs över till SÅS-anslaget. Det beräknade statsbidraget uppgår f. n. till ca 1,4 milj. kr.

I detta sammanhang vill jag erinra om att statens förhandlingsnämnd tagit upp förhandlingar om kommunalt övertagande av verksamheten med omvårdnad och därmed sammanhängande åtgärder för handikappade elever vid Skärholmens gymnasium. Verksamheten bedrivs f. n. i försöksform av styrelsen för vårdartjänst. De medel som årligen anvisats för finansieringen av denna försöksverksamhet bör även i fortsättningen få användas för anordningar som underlättar för elever med handikapp att gå i vanliga skolor. Detta sker på bästa sätt, om medlen förs över till SÅS-anslaget. I avvaktan på resultatet av statens förhandlingsnämnds redovisning av uppdraget om kommunalt övertagande av verksamheten i Skärholmen bör medel kunna disponeras av styrelsen för vårdartjänst för denna verksamhet. I denna fråga har jag samrått med chefen för socialdepartementet.

3.4 Det centrala och regionala pedagogiska stödsystemet

Genom den ordning som jag har föreslagit i det föregående bör en förbättrad planering och ökad samverkan mellan olika kommuner kunna ske, vilket bör medföra ökade utbildningsmöjligheter för elever med handikapp.

För att det dagliga arbetet i skolan skall kunna fungera bra krävs också att människorna i barnets närmaste omgivning har kunskap om vad funktionshindret innebär. Här har förskolekonsulenternas kontakter med föräldrar till synskadade barn och med förskolepersonal som tar emot barnen

i förskolan haft stor betydelse. Reseläraren är ett stöd då de synskadade barnen går i grundskolan. På samma sätt har konsulenter för rörelsehindrade och hörselvårdskonsulenter bidragit till att underlätta skolgången för barn med rörelsehinder och hörselnedsättning. De resurscentrum som finns vid Tomteboda-, Eke- och Åsbackaskolorna tar emot dels barnen för kortare kurser, dels föräldrar och skolans personal för utbildning och fortbildning. Jag anser att staten genom dessa verksamheter skapar goda förutsättningar för att barn och ungdom med handikapp skall få det stöd de behöver hemma och i skolan.

Vissa större kommuner har på grund av det stora antalet elever med handikapp byggt upp en egen organisation med konsulenter samt anpassat vissa grundskolor för handikappade. Jag vill understryka att även dessa anordningar haft stor betydelse för elevernas skolgång.

3.4.1 Det pedagogiska stödsystemet för synskadade

Förskolekonsulenter och reselärare

Fr. o. m. läsåret 1982/83 finns det 27 tjänster som förskolekonsulent och 28 tjänster som reselärare för det regionala pedagogiska stödet för synskadade.

Tjänsterna är knutna till Tomtebodaskolan och innehavarna arbetar inom fem olika regioner med Umeå, Solna, Örebro, Göteborg och Växjö som huvudorter. I betänkandet (Ds U 1979: 11) Undervisningen för synskadade elever – planering i ett kortare perspektiv föreslog utredningen att antalet tjänster som förskolekonsulent resp. reselärare borde öka till 30 av vardera slaget. För att konsulenter och reselärare även skall kunna hjälpa synskadade med tilläggshandikapp, t.ex. utvecklingsstörning, anser utredningen i slutbetänkandet att en ökning utöver dessa 30 tjänster behövs. För att förstärka förskolekonsulenternas pedagogiska stöd anser utredningen att nuvarande instruktioner och arbetsbeskrivningar måste omarbetas så att konsulenternas pedagogiska uppgifter får ett klarare uttryck. Utredningen anser att förskolekonsulenterna utöver sin förskollärarytelse bör ha speciallärarytelse med inriktning på synskadade barn.

Enligt utredningen bör reselärarna i framtiden även ägna sig åt ren undervisning. Bl.a. gäller det att följa upp vad barnet har lärt sig vid en intensivkurs på Tomteboda resurscentrum. Reselärarna bör också stödja synskadade elever med utvecklingsstörning vilka går i grundsärskolan.

Utredningen föreslår även att särskolans huvudman, dvs. landstingskommunen, bör anställa fler BU-lärare (Blinda-Utvecklingsstörda) för undervisning av de flerhandikappade eleverna.

De remissinstanser som uttalat sig i frågan tillstyrker förslaget om att antalet förskolekonsulenter och reselärare ökas. Vidare tillstyrks förslaget att förskolekonsulenter även bör ha speciallärarytelse.

Såsom jag tidigare har framhållit är det stöd det handikappade barnet får

under de första levnadsåren oerhört betydelsefullt. En annan viktig del i barnets utveckling är övergången förskola - skola. Jag anser därför att den pedagogiska inriktningen i förskolekonsulenternas verksamhet bör betonas mer än hittills.

Jag stöder mot denna bakgrund förslaget att förskolekonsulenterna utöver sin förskollärarytbildning även bör ha speciallärarytbildning på gren 2 Syn. Jag ämnar återkomma till regeringen med förslag om ett uppdrag till SÖ att utforma nya föreskrifter för förskolekonsulenternas verksamhet med den inriktning jag nu har angett. Vidare bör SÖ få i uppdrag att utforma behörighetskrav för innehav av tjänst som förskolekonsulent. Enligt vad jag har erfarit har de flesta innehavarna av förskolekonsulenttjänsterna genomgått den särskilda förskolekonsulentutbildning om två terminer för utbildade förskollärare som finns vid speciallärarlinjen vid högskolan för lärarytbildning i Stockholm, något som enligt min mening bör beaktas vid utformningen av behörighetsbestämmelserna.

I likhet med utredningen anser jag att den regionala stödorganisationen för synskadade bör byggas ut. För budgetåret 1984/85 förordar jag därför att ytterligare tre tjänster som förskolekonsulent och två tjänster som reselärare inrättas. Utredningen har föreslagit att reselärarnas verksamhetsområde skall utökas till att omfatta särskolan och att de skall gå in i den ordinarie undervisningen i grundskolan under kortare perioder. Med nuvarande antal reselärare är jag inte beredd att förorda en sådan utökning av deras ansvarsområde. Reselärarna skall i första hand arbeta med rådgivning och information. Däri ingår att de skall bistå lärarna att genomföra undervisningen själva, vilket inte utesluter att de kan hjälpa till med svårare moment i undervisningen. Ansvaret för undervisningen måste emellertid åvila läraren.

I den mån som det blir möjligt att i framtiden ytterligare bygga ut reselärarytorganisationen bör möjligheterna öka för reselärarna att ge stöd även till särskolans elever.

Utredningen föreslår att såväl förskolekonsulenterna som reselärarna i fortsättningen knyts till länskolnämnderna samt att de fem regionala tjänster som BU-lärare som finns i landstingskommunerna och för vilka statsbidrag utgår, förs över till Ekeskolan.

När det gäller huvudmannaskapet för förskolekonsulenterna och reselärarna är meningarna delade bland remissinstanserna. *Flera länskolnämnder* och *TCO* tillstyrker förslaget. *Tomtebodaskolan* anser att skolan även i fortsättningen bör vara huvudman för förskolekonsulenter och reselärare för synskadade. *SRF*, *HCK* och *Unga synskadade* anser inte att förskolekonsulenterna skall föras över till länskolnämnderna. *Socialstyrelsen* och *Unga synskadade* anser att landstingskommunen bör vara huvudman för förskolekonsulenterna. Beträffande huvudmannaskapet för BU-lärarna anser *Ekeskolan* att om förskolekonsulenterna och reselärarna förs över till länskolnämnderna bör även BU-lärarna föras dit. Liknande synpunkter framförs av *SRF*.

För egen del vill jag anföra följande.

Förskolekonsulenterna och reselärarna kommer att utgöra en viktig resurs i planeringsberedningarnas arbete. Konsulenterna för rörelsehindrade är redan i dag knutna till länskolnämnderna. En annan fördel med att förskolekonsulenter och reselärare placeras på länskolnämnderna är att reseavstånden kan minskas genom mindre arbetsområden.

Jag förordar därför i likhet med utredningen att förskolekonsulenterna och reselärarna i fortsättningen knyts till länskolnämnderna. Med hänsyn till den pedagogiska karaktären hos förskolekonsulenternas verksamhet och till att en stor uppgift för konsulenterna är att hjälpa barnen vid övergången förskola-skola anser jag att förskolekonsulenterna och reselärarna bör vara anställda vid samma myndighet. Jag vill dock betona att förskolekonsulenternas placering på länskolnämnderna inte innebär att länskolnämnderna skall ha något ansvar för förskolans verksamhet.

Jag vill betona att även om konsulenterna och reselärarna formellt knyts till länskolnämnderna är det viktigt att de också i fortsättningen har en nära kontakt med Tomtebodas resurscentrum. Detta innebär att de måste ges möjlighet att delta i fortbildning och konferensverksamhet vid Tomtebodacentrumet. Det bör också vara möjligt för förskolekonsulenterna och reselärarna att vid behov medverka i de kurser som anordnas vid resurscentrumet.

Det bör ankomma på SÖ att besluta om fördelningen av antalet tjänster mellan länskolnämnderna. Strävan bör vara att minska reseavstånden till eleverna. Tjänsterna bör tillsättas av resp. länskolnämnd. Inom regionen bör planeringsberedningen fastställa arbetsområdet för förskolekonsulenterna och reselärarna.

Omsorgskommittén har i betänkandet (SOU 1981:26) Omsorger om vissa handikappade även behandlat frågor som gäller särskolan. Betänkandet bereds f. n. inom socialdepartementet. Jag är inte nu beredd att föreslå någon ändring av huvudmannskapet för de fem regionala tjänster som BU-lärare, som f. n. finns inom de landstingskommunal omsorgerna för psykiskt utvecklingsstörda och till vilka statsbidrag utgår. Frågan bör behandlas i samband med ställningstagandena till omsorgskommitténs förslag. Det är dock viktigt att även dessa BU-lärare i frågor som gäller undervisning av berörd elevgrupp i praktiken kan delta i planeringsberedningarnas arbete. Vidare bör de ha kontakt med Ekeskolan, som fungerar som resurscentrum för dessa elever.

Tomtebodaskolans och Ekeskolans resurscentrum

Riksdagen har, som jag tidigare redovisat, vid 1979/80 års riksmöte beslutat att det vid Tomtebodaskolan skall byggas upp ett resurscentrum för synskadade i hela landet (prop. 1979/80: 100 bil.12, UbU 1979/80: 26, rskr 1979/80: 301).

Jag delar utredningens uppfattning att det bör vara en gemensam ledning för såväl skoldelen som den utåtriktade verksamheten vid Tomtebodaskolan.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att riksdagen på grundval av förslag i 1983 års budgetproposition beslutat att det skall inrättas en halvtidstjänst som oftalmolog vid Tomtebodaskolans resurscentrum (prop. 1982/83: 100 bil. 10 s. 286, UbU 1982/83: 20, rskr 1982/83: 253).

Statsmakterna har tidigare beslutat att Tomtebodaskolans resurscentrum bör inrikta sig på elever som enbart är synskadade eller har ett lindrigare ytterligare handikapp. Det resurscentrum som finns vid Ekeskolan bör rikta sig till synskadade elever med allvarligare tillägghandikapp, t. ex. utvecklingsstörning eller gravare hörselskada. Ekeskolans resurscentrum riktar sig således till kategorier motsvarande de elever som undervisas vid Ekeskolan (prop. 1979/80: 100 bil. 12, UbU 1979/80: 26, rskr 1979/80: 301). Denna uppdelning bör enligt min mening gälla även i fortsättningen.

SRF och *Unga synskadade* har i sina remissvar föreslagit att skoldelen vid Tomtebodaskolan skall upphöra. F. n. är elevantalet vid Tomtebodaskolan ca 20. Enligt vad jag har erfarit pågår inom SÖ en utredning om den framtida utformningen av Tomtebodaskolans fasta skoldel.

Vid Ekeskolan undervisas elevgrupper som har så speciella handikapp att de pedagogiska resurser som behövs bara kan samlas på ett ställe i landet. Detta gäller t. ex. de dövblinda barnen. Av den anledningen behöver skoldelen vid Ekeskolan vara av betydligt större omfattning än den vid Tomtebodaskolan.

Under de senaste åren har riksdagen beviljat särskilda medel för verksamheten vid Tomtebodaskolans resurscentrum. Enligt min mening bör även Ekeskolan få särskilda resurser för sin utåtriktade verksamhet. Jag förordar därför att för nästa budgetår medel beräknas för tre speciallärartjänster, en förskolekonsulent och en halv tjänst som psykolog samt för reseersättningar och expenser för Ekeskolans resurscentrum.

I flera hänseenden är det nödvändigt att Ekeskolan och Tomtebodaskolan samverkar, bl. a. vad gäller frågor om den lämpligaste skolplaceringen för vissa elever. Samverkan bör även kunna ske i frågor om t. ex. kursutbudet, punktskriftskunnandet och utnyttjande av den oftalmologiska expertisen. En sådan samverkan har redan inletts. För egen del anser jag att en samverkan har stor betydelse för att befintliga resurser skall kunna utnyttjas på bästa sätt för att ge eleverna, deras föräldrar och lärare det stöd de behöver.

Ansvar för de synskadades läromedelsförsörjning åvilar rikscentralen för pedagogiska hjälpmedel för synskadade (RPH-Syn). Statens institut för läromedelsinformation (SIL) är tillsynsmyndighet för rikscentralerna för pedagogiska hjälpmedel för handikappade.

Utredningen föreslår att RPH-Syn inordnas i Tomtebodaskolans resurs-

centrum. Några remissinstanser, bl. a. *länskolnämnden i Västmanlands län*, *HCK* och *SAF* tillstyrker förslaget. *Statens handikappråd*, *SÖ*, *SIL*, *RPH-Syn* och *TCO* anser att RPH-Syn bör ha samma tillsynsmyndighet som övriga RPH-centraler.

Jag delar uppfattningen att samtliga RPH-centraler bör ha samma tillsynsmyndighet. För de flerhandikappade eleverna behöver RPH-centralerna samarbeta vid utveckling och produktion av läromedel. Ett sådant samarbete underlättas om RPH-centralerna har en gemensam tillsynsmyndighet och en gemensam ekonomisk planering.

Jag finner således inte att utredningen anfört tillräckliga skäl för att inte längre låta *SIL* vara tillsynsmyndighet för RPH-Syn. Däremot är det naturligtvis väsentligt att RPH-Syn – som är belägen på samma tomt som Tomtebodaskolans resurscentrum – har ett nära samarbete med centrumet.

Vid RPH-Syn framställs sedan år 1977 punktskriftsböcker för försäljning åt synskadade. Produktionen bekostas av medel från anslaget Stöd för produktion av läromedel. *SIL* föreslog i sin anslagsframställning för budgetåret 1983/84 att verksamheten skulle föras över till Talboks- och punktskriftsbiblioteket (TPB). Med anledning av kulturutskottets uttalande (KrU 1982/83: 30) vill jag anmäla att jag kommer att ta upp frågan i samband med 1984 års budgetproposition.

3.4.2 Det pedagogiska stödsystemet för rörelsehindrade

Konsulenter för rörelsehindrade

Fr.o.m. budgetåret 1983/84 finns tolv tjänster som konsulent för rörelsehindrade elever (rh-konsulenter). Tjänsterna är placerade hos olika länskolnämnder. Enligt nuvarande bestämmelser beslutar *SÖ* vid vilka länskolnämnder tjänsterna skall vara placerade samt omfattningen av arbetsområdet.

Utredningen föreslår en successiv utbyggnad om fem tjänster per år till åtminstone 25 tjänster. Förslaget tillstyrks av remissinstanserna.

Jag delar utredningens och remissinstansernas uppfattning att de regionala konsulenterna har stor betydelse för de rörelsehindrade eleverna. Jag tillstyrker därför att antalet konsulenter ökas. Jag är dock inte nu beredd att binda mig vid en utökning till så många som 25. För nästa budgetår förordar jag en ökning med fem tjänster. Det bör vara *SÖ* som beslutar vid vilka länskolnämnder dessa tjänster skall placeras. Tjänsterna bör tillsättas av resp. länskolnämnd. Inom regionen bör planeringsberedningen fastställa arbetsområdet för rh-konsulenterna.

Särskilda resurscentrum för rörelsehindrade

De rörelsehindrade barnen undervisas antingen individuellt integrerade i vanliga klasser eller i särskilda s. k. rh-klasser. För dessa elever finns inte någon statlig specialskola.

I landet finns det f. n. fyra regioninstitutioner för gravt rörelsehindrade barn och ungdomar. Det är Bräcke Östergård i Göteborg, Ekhaga i Linköping, Folke Bernadottehemmet i Uppsala och Ålidhem i Umeå. Vid institutionerna finns såväl medicinsk som pedagogisk sakkunskap.

Vid regioninstitutionerna har svårt rörelsehindrade barn från upptagningsområdet kunnat vistas under kortare eller längre perioder och där få olika former av specialträning. Kurser och utbildningar av olika slag anordnas dels för personal som arbetat med barnen i regionen, dels för barnens föräldrar. I viss utsträckning har institutionerna kompletterat varandra genom att kunskap om vissa speciella funktionshinder samlats vid en eller två av institutionerna. Vid Folke Bernadottehemmet t. ex. finns en stor kunskap om barn med det s. k. MBD-syndromet (minimal brain dysfunction).

I omsorgskommitténs slutbetänkande (SOU 1981:26) Omsorger om vissa handikappade togs bl. a. regioninstitutionernas framtida roll upp. Kommittén ansåg att det kunnande som finns vid dessa borde tas till vara i större utsträckning än vad som i dag är fallet. Kommittén föreslog att institutionernas viktigaste uppgifter skulle bli att tillgodose behov av specialkunnande för undervisning och vård vid mycket komplicerade handikapp, bedriva forsknings- och metodutvecklingsarbete, informera om nya rön och utbilda personal av olika kategorier.

Jag delar den uppfattning om regioninstitutionernas framtida roll som framförts av omsorgskommittén och integrationsutredningen. Omsorgskommitténs betänkande bereds, som jag tidigare har nämnt, inom socialdepartementet. Jag vill i detta sammanhang betona vikten av ett samarbete mellan länskolnämndernas rh-konsulenter och sakkunniga på regioninstitutionerna, framför allt vad gäller information i båda riktningar om forskning och metodutveckling. Vidare bör de föreslagna planeringsberedningarna i sitt samordningsarbete ta till vara de resurser och den sakkunskap som finns vid regioninstitutionerna.

Enligt riksdagens beslut med anledning av prop. 1982/83: 174 om vissa ersättningar till sjukvårdshuvudmännen, m. m. skall landstingskommunerna, som jag tidigare har erinrat om, den 1 juli 1984 ta över ansvaret för tekniska hjälpmedel för handikappade inom utbildningsväsendet.

Rikscentralen för pedagogiska hjälpmedel för rörelsehindrade, som är förlagd till samma byggnad som regioninstitutionen Bräcke Östergård, bör enligt min mening även kunna medverka vid fortbildning och i läromedelsfrågor för enskilda elever som är inne på institutionen för bedömning.

3.4.3 Det pedagogiska stödsystemet för döva och hörselskadade

Hörselvårdskonsulenter

De landstingskommunala hörselvårdskonsulenterna svarar för det pedagogiska stödet till döva och hörselskadade. I deras uppgifter ingår att ge stöd till såväl unga som äldre personer med hörselskador. Utredningen har

inte föreslagit någon ändrad organisation för denna verksamhet. I stället föreslår utredningen att länskolnämnderna skall få ett särskilt expertanslag ur vilket tjänster kan "köpas" från landstingskommunernas hörselvårdskonsulenter.

Flertalet remissinstanser tillstyrker förslaget. Några instanser anser att även hörselvårdskonsulenterna bör knytas till länskolnämnderna genom inrättande av fasta tjänster vid nämnderna.

Jag är inte beredd att föreslå någon ändring av nuvarande organisation för hörselvårdskonsulenterna. En samverkan med länskolnämnderna bör kunna åstadkommas utan att den organisatoriska anknytningen förändras. I planeringsberedningarna måste det enligt min mening även ingå hörselpedagogisk expertis. För att garantera att sådan expertis finns representerad kommer jag att föreslå regeringen att i 1984 års budgetproposition beräkna ett belopp om 1 milj. kr. för att länskolnämnderna skall kunna ersätta landstingskommunerna för hörselvårdskonsulenternas deltagande i planeringsberedningarnas arbete.

Specialskolan för döva och hörselskadade

I likhet med utredningen anser jag att specialskolan för döva och hörselskadade kan fylla en viktig funktion som regional resurs. Detta innebär t.ex. att kursverksamhet för föräldrar och olika personalkategorier skall kunna bedrivas vid specialskolorna på ferietid. Det bör ankomma på SÖ att pröva om omprioriteringar kan göras och anmäla sådana i sina årliga anslagsframställningar. Vid planering av en sådan kursverksamhet bör även planeringsberedningarna delta.

För döva och hörselskadade elever med tilläggshandikapp, t. ex. utvecklingsstörning, fungerar Åsbackaskolan som resurscentrum. Utredningen har föreslagit att Åsbackaskolan – i likhet med Ekeskolan – får resurser för sin utåtriktade verksamhet.

Utredningen har föreslagit att de fem regionala tjänster som DU-lärare (Döva – Utvecklingsstörda) som f. n. arbetar inom de landstingskommunala omsorgerna för psykiskt utvecklingsstörda och till vilka statsbidrag utgår, förs över till Åsbackaskolan. Som jag tidigare har nämnt bereds f. n. frågor som gäller särskolan inom socialdepartementet med anledning av omsorgskommitténs förslag. I likhet med vad som gäller för BU-lärarna är jag inte beredd att nu föreslå någon ändring av huvudmannskapet för de fem regionala DU-lärarna. Även DU-lärarna bör dock i praktiken kunna delta i planeringsberedningarnas arbete i frågor som gäller berörd elevgrupp. De bör även ha en nära kontakt med Åsbackaskolan.

Enligt min mening bör även Åsbackaskolan få ökade resurser för sin utåtriktade verksamhet. Jag förordar därför att för nästa budgetår medel beräknas för två speciallärartjänster, två förskolekonsulenter/förstadielärare och en tjänst som psykolog samt för reseersättningar och expenser för Åsbackaskolans resurscentrum.

Vid Hällsboskolan undervisas hörselskadade barn med beteendestörningar och barn med grava tal- och språkstörningar. Skolan har hela riket som upptagningsområde. Övriga riksrekryterande specialskolor – Tomtebodas-, Eke- och Åsbackaskolorna – skall enligt beslut av statsmakterna fungera som resurscentrum, dit barn från hela riket kan komma för utrednings- och träningsbesök. Vidare bedrivs vid centrumen kursverksamhet för föräldrar och lärare. Enligt min mening bör även Hällsboskolan, som är den enda skolan i riket för elever med bl. a. tal- och språkstörningar, få fungera som resurscentrum. För denna verksamhet föreslår jag att för nästa budgetår medel beräknas för två speciallärartjänster, en förskolekonsulent och en tjänst som psykolog samt för reseersättningar och expenser.

Frågan om fortsatt utbyggnad av verksamheten får prövas efter hand och därvid vägas mot andra behov i samband med den årliga budgetbehandlingen.

Jag går nu över till att behandla vissa särskilda frågor som gäller specialskolan för döva och hörselskadade.

I samband med ställningstagandena till huvudmannaskapet för specialskolan (prop. 1980/81: 100 bil. 12, UbU 1980/81: 25, rskr 1980/81: 332) behandlades även frågan om teckenspråkets ställning. Jag vill i detta sammanhang nämna att i den läroplan som gäller för specialskolan fr. o. m. läsåret 1983/84 betonas att eleverna måste lära sig såväl teckenspråket som svenska.

Jag vill framhålla att målet är att döva, liksom andra personer med funktionsnedsättningar, skall få förutsättningar för och möjligheter till delaktighet och gemenskap med övriga i samhället. Skoltiden utgör en kortare del av en människas liv. Det är viktigt att skolan förbereder eleverna för ett vuxenliv i samhället efter skoltidens slut. Det som företas för att nå detta mål bör emellertid ske utifrån de dövas språkliga förutsättningar.

En fråga som diskuterats är specialskolans lokalmässiga anknytning till grundskolan. Jag förutsätter att planeringsberedningarna såväl som de dövas egna organisationer och föräldraorganisationer får delta i diskussioner om sådan samordning.

Några remissinstanser anser att specialskolans styrelse och berörd kommun, på förslag från regionens planeringsberedning, bör få besluta om inrättande av externa klasser. Enligt min mening bör SÖ även i fortsättningen besluta om inrättande av extern klass, eftersom det är SÖ som träffar avtal med resp. kommun.

Statsanställdas förbund föreslår i sitt remissyttrande en utredning om hur specialskolans elever skall kunna integreras i samhället när det gäller boendet och fritiden.

Under senare år har specialskolans elever i allt större utsträckning flyttat ut till små boendeenheter ute i samhället. I dag bor endast ett fåtal elever på internat inom skolans område. Motivet för utflyttningen var just

att eleverna skulle få större kontakt med samhället utanför skolans värld. Eftersom förutsättningarna varierar mellan de olika specialskoleorterna bör det enligt min mening ankomma på ledningen för resp. specialskola att aktivt verka för att eleverna verkligen får den kontakt med samhället, som var motivet för en utflyttning.

SDR framför i sitt remissyttrande att en representant för vuxna döva bör ingå i specialskolans styrelse. Enligt vad jag har erfarit finns det i de flesta styrelser för specialskolan för döva och hörselskadade en representant för de vuxna döva. Jag finner därför inte någon anledning att ändra bestämmelserna i specialskolförordningen om styrelsens sammansättning utan utgår ifrån att behovet av den nämnda representationen även i fortsättningen beaktas vid tillsättningen av ledamöter i styrelsen.

3.4.4 Övriga fysiskt handikappade

Med övriga fysiskt handikappade avser jag bl. a. personer som har allergi, cystisk fibros, diabetes, blödarsjuka, epilepsi, hjärt- och lungsjukdomar, njursjukdomar, tumörsjukdomar eller cancer eller som är ileo- eller urostomiopererade.

Några remissinstanser, bl. a. *socialstyrelsen*, *TCO*, *Föreningen för blödarsjuka i Sverige m.fl.*, saknar förslag från utredningen för denna grupp handikappade. *RBU* saknar förslag i fråga om de s. k. MBD-barnen.

För egen del vill jag anföra följande.

En arbetsgrupp inom socialdepartementet har utrett de allergiska barnens problem. Gruppen har redovisat sitt arbete i betänkandet (Ds S 1983: 3) De allergiska barnen i samhället. I betänkandet tas även upp frågor som gäller skolans område.

De föreslagna planeringsberedningarna kan komma att få stor betydelse när det gäller att samordna insatserna och att vidta åtgärder för elever med bl. a. nyss nämnda fysiska handikapp. Jag ämnar även föreslå regeringen att ge SÖ i uppdrag att tillsammans med socialstyrelsen inom ramen för tilldelade resurser utarbeta ett informationsmaterial till skolorna, som redogör för de kunskaper som finns om dessa funktionshinder samt vilka åtgärder som kan vidtas för att underlätta barnens skolgång. Informationen bör även omfatta det s. k. MBD-syndromet.

3.4.5 Länsskolnämnderna

Jag har i det föregående föreslagit inrättande av planeringsberedningar, vilka skall samordna och utveckla möjligheterna till utbildning för elever med handikapp inom en region. En planeringsberedning skall enligt förslaget finnas vid en av länsskolnämnderna inom resp. region. Vidare har jag föreslagit att förskolekonsulenter och reselärarna för synskadade i fortsättningen knyts till länsskolnämnderna. Konsulenter för rörelsehindrade elever är redan placerade på länsskolnämnderna. Jag har vidare föreslagit en särskild anordning för att tillgodose behovet av hörselpedagogisk expertis.

Detta medför att framför allt länskolnämnderna på planeringsregionernas huvudorter kommer att få ett ökat ansvar för pedagogiska frågor som rör utbildningen av elever med handikapp. Planeringsberedningarna intar därvid en central roll i arbetet.

Utredningen har föreslagit att alla länskolnämnder på sikt utvecklas till pedagogiska centrum för elever med handikapp. Förutom länskolnämnderna bör det enligt utredningen finnas särskilda kunskapscentrum som dels skall komplettera nämnderna, dels stå för kurs- och fortbildningsverksamhet för bl. a. lärare och föräldrar. De kunskapscentrum som avses är specialskolorna och regioninstitutionerna för rörelsehindrade.

De flesta remissinstanser som yttrat sig i frågan är positiva till att länskolnämnderna utvecklas till pedagogiska centrum i detta avseende. *Länskolnämnden i Södermanlands län* är dock tveksam till länskolnämnderna som pedagogiska centrum. *Länskolnämnden i Gävleborgs län* anser att den pedagogiska stödpersonalen bör knytas till länskolnämnden i regionens huvudort men att frågan om ett pedagogiskt centrum vid varje länskolnämnd bör anstå t. v.

Som jag nyss redovisade innebär mina förslag att vissa länskolnämnder får ett större ansvar för undervisningen av elever med handikapp än hittills. Genom mina förslag kommer även de olika resurscentrumen vid Eke-, Åsbacka- och Hällsboskolorna att kunna bidra till förbättrade utbildningsmöjligheter för barn och ungdom med handikapp. Tomtebodaskolans resurscentrum betyder mycket för utbildningen av synskadade barn och ungdomar.

Jag finner det rimligt att i första hand de länskolnämnder som är förlagda till resp. regions huvudort i praktiken utvecklas till att bli en form av pedagogiska centrum för frågor som rör utbildning av elever med handikapp. Med tanke på att tillgången till expertis är begränsad – antalet handikappade med behov av specialundervisning är relativt litet – vill jag betona att jag föredrar en ytterligare uppbyggnad av resurscentrumen framför en utveckling av alla länskolnämnder till pedagogiska centrum för alla handikappgrupper. Jag förutsätter också att länskolnämnderna – i första hand genom planeringsberedningen i resp. region – samarbetar med de olika resurscentrumen. Att skapa centrum med god tillgång till allsidig kunskap som utnyttjas fullt är härvidlag målet.

3.4.6 Övergången från skola till arbetsliv

I varje län finns ett regionalt planeringsråd för samverkan mellan skola och arbetsliv. Enligt min mening är det oerhört viktigt att insatser görs för att de handikappade ungdomarna skall få arbete efter skolan. I detta arbete bör de regionala planeringsråden för samverkan mellan skola och arbetsliv och planeringsberedningarna samverka.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att riksdagen på grundval av förslag i 1983 års budgetproposition har beslutat anvisa särskilda projekt-

medel till de kommuner som anordnar projekt för ungdomar under 18 år med behov av insatser utöver de reguljära åtgärderna. Här avses bl. a. ungdomar med sociala, fysiska och psykiska handikapp (prop. 1982/83: 100 bil. 10 s. 358, UbU 1982/83: 21, rskr 1982/83: 311).

Jag vill erinra om att riksdagen efter förslag i 1983 års budgetproposition har beslutat om åtgärder inom kommunernas uppföljningsansvar för ungdom under 18 år m. m. (prop. 1982/83: 100 bil. 10, UbU 1982/83: 21, rskr 1982/83: 311). Jag utgår ifrån, efter samråd med chefen för utbildningsdepartementet, att för elever vid den gymnasiala utbildningen för döva och gravt hörselskadade resp. vid den gymnasiala utbildningen för hörselskadade med riksrekrytering. Örebro resp. Härnösands kommuner tar erforderliga kontakter med ungdomarnas hemkommuner i olika avseenden, bl. a. när det gäller uppföljningsansvaret.

Vidare har riksdagen med anledning av förslag i prop. 1982/83: 150 (bil. 3) avseende arbetsmarknadsdepartementets huvudtitel under anslaget Yrkesinriktad rehabilitering beslutat att för budgetåret 1983/84 2 milj. kr. får användas för försök med aktiva insatser för att unga handikappade som uppbär förtidspension eller sjukbidrag eller som löper risk att förtidspensioneras skall kunna få ett arbete.

Med stöd av regeringens bemyndigande har chefen för arbetsmarknadsdepartementet tillkallat en utredning (A 1982:02) om de handikappades situation på arbetsmarknaden. I utredningsuppdraget ingår att se över vilka åtgärder som behövs för att handikappade ungdomar som lämnar grundskolan och gymnasieskolan skall vinna inträde på arbetsmarknaden (Dir. 1982: 40). Enligt tilläggsdirektiv (Dir. 1983: 14) skall kommittén även överväga frågan om ett rehabiliteringsstöd för unga handikappade. Övervägandena bör gälla hur mer systematiska åtgärder skall kunna sättas in för att ge unga handikappade arbete, praktik eller utbildning i stället för förtidspension. Enligt tilläggsdirektiven bör kommitténs arbete vara avslutat senast den 1 juni 1984.

3.5 Forskningen

Betydande belopp har under 1960- och 1970-talen satsats på handikappforskning i Sverige. Detta gäller inte minst inom utbildningssektorn. Flera stora projekt har bekostats från SÖ:s anslag till pedagogiskt utvecklingsarbete. Handikappforskningen har i stor utsträckning varit inriktad på sådana förhållanden som varit "mätbara". Tyngdpunkten har med andra ord legat på beskrivningar av det yttre mönstret i integrationsutvecklingen. Endast ett fåtal forskare har inriktat sig på mer svår-mätbara förhållanden som t. ex. hur de handikappade barnen har upplevt sin skolsituation, vilken gemenskap de upplevt med icke-handikappade barn, etc.

Utredningen anser att handikappforskningen måste tillföras väsentligt ökade resurser och att dess inriktning delvis måste ändras. Kartläggningar

av organisatoriska och administrativa förhållanden bör bli SÖ:s och inte forskningens uppgift att utföra. Forskarna bör i stället inrikta sig på långsiktiga undersökningar, där skoltiden betraktas som en del av den handikappades liv. Utredningen anser det vara av synnerlig vikt att forskningen koncentrerar sig på de första levnadsåren då de känslomässiga och psykiska förutsättningarna grundläggs. Vidare bör barnens övergång från förskola till skola bli föremål för ökade forskningsinsatser. Forskningen bör också inrikta sig på uppföljningar av hur det går för ungdomar när de efter skolan träder ut på arbetsmarknaden.

Många remissinstanser uttalar sitt stöd för utredningens förslag om inriktningen av handikappforskningen. *Statens handikappråd* och *Landsingsförbundet* erinrar om att det inom forskningsrådsnämnden bildats en särskild handikappforskningsgrupp och att nämnden för ändamålet även anställt en forskningssekreterare på halvtid. I gruppens arbete kommer bl. a. att ingå prioritering av angelägen forskning.

Jag vill erinra om riksdagens beslut med anledning av propositionen (1980/81:97) om skolforskning och personalutveckling (UbU 1980/81:37, rskr 1980/81:385). Till följd av beslutet gäller sedan den 1 juli 1982 att SÖ:s anslag till forskning och centralt utvecklingsarbete inom skolväsendet skall inriktas på att bestrida kostnader för forskning, främst av övergripande och långsiktig karaktär, visst centralt utvecklingsarbete inom bl. a. handikappområdet samt planering, uppföljning och information.

Jag ansluter mig till integrationsutredningens syn på fördelningen av uppgifter när det gäller handikappforskning. Kartläggning av olika organisatoriska och administrativa förhållanden i undervisningen är en uppgift för SÖ, medan handikappforskningen mera bör inriktas på att finna lösningar som förbättrar de handikappades hela livssituation – i vilken utbildningstiden endast utgör en del.

I sammanhanget vill jag erinra om en undersökning som integrationsutredningen refererar till i ett allmänt resonemang om sociala faktorerers betydelse för val av studieväg. Enligt undersökningen var de flesta rörelsehindrade barn som vid mitten av 1970-talet var placerade i klasser på institution barn till fäder som hade kort utbildning medan barn till långtidsutbildade fäder i mycket stor utsträckning fanns individuellt integrerade i vanlig klass. Motsvarande skillnader fanns även beträffande olika former av stödåtgärder. Mot denna bakgrund vill jag understryka behovet av att vidga forskningen om handikapp. Den bör t. ex. även omfatta frågor som hur man påverkar synen på och kunskapen om olika handikapp samt hur stor eller liten betydelse ett handikapp kan ha för en människas livsföring.

Det är också angeläget att forskningens resultat sprids. Skolan måste vara uppmärksam på risken att barn inte får den hjälp de behöver, därför att föräldrarna inte har tillräcklig kunskap om hur man kan ställa krav på hjälp från samhällets sida för sina barn.

Jag vill i detta sammanhang nämna att delegationen för social forskning

avser att, i samråd med socialdepartementet och forskningsrådsnämnden, tillkalla en särskild initiativgrupp för handikappforskning. Jag räknar med att integrationsutredningens förslag om forskningens inriktning beaktas av gruppen vid planeringen av forskningsinsatser.

3.6 Specialskolans bibliotek

I ett särskilt delbetänkande (Ds U 1982: 6) Specialskolans bibliotek behandlas frågor om litteraturförsörjningen till specialskolans bibliotek. Förslagen innebär i korthet följande.

1. Specialskolorna bör få möjligheter till upprustning – i den mån det behövs – av lokaler och inredning för biblioteksverksamhet.

2. Medel bör anvisas under en tioårsperiod med ca 19000 kr. per år och skola för inköp av en grundutrustning av böcker.

3. De specialskolor som undervisar döva och hörselskadade elever bör få medel för inköp av videoböcker.

4. Specialskolorna bör också få medel till upprustning av lärarbiblioteket och till att i största möjliga utsträckning prenumerera på elevernas "hemortstidningar".

5. Ansvar för biblioteket bör ligga på en "lärarbibliotekarie" som bör vara speciallärare med vidareutbildning inom biblioteksområdet. Birgittaskolan bör få en hel tjänst samt övriga skolor en halvtidstjänst som bibliotekarie.

De remissinstanser som uttalat sig i frågan är positiva till att specialskolans bibliotek får ökade resurser.

SÖ påpekar i sitt yttrande att det inte i betänkandet angetts hur stor upprustningen bör vara vid varje skola. I fall där lokaler och inredning enligt SÖ:s bedömning behöver upprustas kommer SÖ att anmäla detta till byggnadsstyrelsen.

Jag anser i likhet med utredningen och remissinstanserna att det är angeläget att specialskolorna har en grundutrustning av böcker och kommer i mina kostnadsberäkningar i det följande att beakta behovet av ökade medel härför. Till skillnad mot utredningen förordar jag en större insats under ett år, nämligen under budgetåret 1985/86. För förnyelsen av bokbeståndet därefter förordar jag en viss uppräknig av anslaget Specialskolan m. m.: Utrustning m. m.

Jag är emellertid inte beredd att f. n. öka specialskolans personalresurser på det sätt utredningen har föreslagit. I stället för tjänster som lärarbibliotekarie förordar jag en uppräknig av arvodesmedlen för bibliotekarieverksamheten.

3.7 Övriga frågor

Jag vill i detta sammanhang något beröra frågan huruvida elever i grundskolan skall ha rätt till teckenspråksundervisning i skolan om någon i familjen (syskon eller föräldrar) är döv och teckenspråket därför används vid kommunikation i hemmet. Jag vill påpeka att en möjlighet att förverkliga detta finns genom att teckenspråksutbildning kan anordnas som tillvalskurs om elevunderlaget är tillräckligt. Vidare har SÖ i sin anslagsframställning för budgetåret 1984/85 under anslaget Bidrag till driften av folkhögskolor m.m. föreslagit att ett särskilt statsbidrag om 50 000 kr. skall utgå för att möjliggöra träning i teckenspråk för syskon över sju års ålder. Frågan bereds i samband med höstens budgetarbete.

Vad gäller lärarutbildningsfrågor vill jag erinra om att regeringen den 13 januari 1983 uppdragit åt SÖ och UHÅ att analysera och komma med förslag i fråga om dels insatser inom skolväsendet för elever som behöver särskilt stöd, dels behov och utbildning av lärare för denna verksamhet. Uppdraget omfattar grundskolan, specialskolan, särskolan och gymnasieskolan. Det skall redovisas senast i samband med anslagsframställningarna för budgetåret 1985/86.

Flera remissinstanser har framhållit att handikappkunskap bör ingå i all lärarutbildning. Eftersom alltfler handikappade elever integreras i det allmänna skolväsendet anser jag det vara av värde att lärarna även får kunskap om olika handikapp. Jag utgår från att berörda högskolemyndigheter beaktar detta vid fastställandet av utbildningsplaner.

Jag kommer att inför budgetåret 1984/85 föreslå en ökning av medlen för fortbildning av personal vid bl. a. specialskolan, resurscentrumen och den regionala stödorganisationen.

3.8 Genomförande

De ändringar som jag föreslår bör, med ett undantag, träda i kraft den 1 juli 1984.

För att behovet av regionala insatser för elever med handikapp skall kunna beaktas inför läsåret 1984/85 bör planeringsberedningarnas arbete komma i gång så snart som möjligt, vilket jag bedömer vara den 1 april 1984. Enligt min mening bör även tjänsterna som handikappkonsulent inrättas den 1 april 1984. Jag avser återkomma till regeringen med förslag om hemställa till riksdagen om ett medel härför anvisas på tilläggsbudget 1 till statsbudgeten för innevarande budgetår.

3.9 Kostnadsberäkningar

Kostnaderna för de åtgärder för elever med handikapp som jag har förordat i det föregående uppgår enligt mina beräkningar till ca

24.4 milj. kr. för budgetåret 1984/85. Åtgärderna finansieras genom omprioriteringar inom skolväsendet. Mina förslag medför även att medel behöver omfördelas mellan olika anslag på statsbudgeten. Jag avser att återkomma till de anslagstekniska frågorna i 1984 års budgetproposition. Jag vill emellertid redan nu lämna en översiktlig redovisning av hur kostnaderna för mina förslag fördelas sig på olika ändamål budgetåret 1984/85.

1. Ytterligare medel under SÅS-anslaget	13.8 milj. kr.
varav	
a) resurstillskott	6,9 milj. kr.
b) beräknade kommunala ersättningar till staten för specialskolans elever	5,5 milj. kr.
c) överföring från anslaget Bidrag till driften av gymnasieskolor av nuvarande statsbidrag till försöksverksamheten med särskilda anordningar för utbildning för svårt rörelsehindrade m. fl. vid Skärholmens gymnasium	1,4 milj. kr.
2. Inrättande av gymnasial utbildning för hörselskadade med riksrekrytering i Härnösand	2.6 milj. kr.
3. Den regionala stödorganisationen	4,9 milj. kr.
5 handikappkonsulenter (samordnare) vid länskolnämnderna	
2 reselärare för synskadade	
3 förskolekonsulenter för synskadade	
5 konsulenter för rörelsehindrade	
5 kansliskrivare/assistenter	
Medel för köp av tjänster från de landstingskommunala hörselvårdskonsulenterna	
Medel för reseersättningar och expenser	
4. Den centrala stödorganisationen	2,1 milj. kr.
Ekeskolans resurscentrum:	
3 speciallärartjänster	
1 förskolekonsulent	
1/2 psykolog	
Åsbackaskolans resurscentrum:	
2 speciallärartjänster	
2 förskolekonsulenter/förstadielärare	
1 psykolog	
Hällsboskolans resurscentrum:	
2 speciallärartjänster	
1 förskolekonsulent	
1 psykolog	
Medel för reseersättningar och expenser m. m. vid samtliga resurscentrum	

5. <i>Specialskolans bibliotek</i>
Arvodesmedel
Medel för anskaffning av böcker bör enligt min mening beräknas som engångsanvisning budgetåret 1985/86.	0,3 milj. kr.
6. <i>Fortbildning</i>	0,7 milj. kr.
	S:a 24.4 milj. kr.

4 Hemställen

Med hänvisning till det anförda hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

1. anta ett inom utbildningsdepartementet upprättat förslag till lag om ändring i skollagen (1962:319),
2. godkänna vad jag har förordat om indelning av riket i planeringsregioner, inrättande av planeringsberedningar för handikappades undervisning samt tjänster för handikappkonsulenter (avsnitt 3.3.1),
3. godkänna att anslaget Särskilda åtgärder på skolområdet och motsvarande medel under anslaget Bidrag till kommunal vuxenutbildning m. m. får användas för regionala åtgärder för elever med handikapp enligt de principer jag har förordat (avsnitt 3.3.2),
4. godkänna vad jag har förordat om beaktande i vissa fall av kommunal ersättning till staten för elever i specialskolan vid fördelningen av medel från anslaget Särskilda åtgärder på skolområdet (avsnitt 3.3.2),
5. godkänna förslaget att Härnösands kommun i sin gymnasieskola skall få anordna utbildning för hörselskadade med riksrekrytering (avsnitt 3.3.3),
6. godkänna vad jag har förordat om upphörande av försöksverksamheten med särskilda anordningar för utbildning för svårt rörelsehindrade m. fl. vid Skärholmens gymnasium (avsnitt 3.3.3),
7. godkänna att tjänsterna som förskolekonsulent och reslärare för synskadade elever knyts till länskolnämnderna (avsnitt 3.4.1),
8. godkänna att ett specialpedagogiskt resurscentrum för barn med tal- och språkstörningar inrättas vid Hällsboskolan (avsnitt 3.4.3).

5 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta de förslag som föredraganden har lagt fram.

Sammanfattning av integrationsutredningens slutbetänkande (SOU 1982: 19) Handikappade elever i det allmänna skolväsendet

1 Nuvarande förhållanden

1.1 Förskoleåldern

Utredningen konstaterar att en stor del av de barn och ungdomar som berörs av utredningsarbetet har varit funktionshindrade alltsedan födelsen. När de börjar i skolan har de i betydande utsträckning redan grundlagt en syn på sig själva, på sitt funktionshinder, på omgivningen och på sina möjligheter. Med hjälp bl. a. av ett antal handikappforskare redovisar utredningen en del av den speciella problematik som här finns. Utredningen konstaterar att det handikappade barnet ofta behöver ett starkt pedagogiskt och psykologiskt stöd under de första levnadsåren. För det döva eller gravt hörselskadade barnet gäller det t. ex. att tidigt få hjälp att hitta en kommunikationskanal som är öppen för både barnet och föräldrarna och där barnet på ett naturligt sätt tillägnar sig språket. För det gravt synskadade barnet gäller det på motsvarande sätt att tidigt kompensera för de brister i omvärldsuppfattningen som avsaknaden av visuella upplevelser medför.

Utredningen redovisar också den förskoleverksamhet som finns för barn med olika funktionshinder samt den pedagogiska stödverksamhet som – förutom förskolan – finns på detta åldersstadium. Vidare redovisar utredningen en del av den litteratur som föräldrar till handikappade barn kan finna i bokhandeln och på biblioteken och som kan ge dem värdefull information m. m. om deras barns funktionshinder.

1.2 Den obligatoriska skolan

Utredningen redogör för några av de viktigaste pedagogiska resurser som samhället i dag ställer till de handikappade barnens förfogande samt redovisar resultaten av ett antal undersökningar utredningen låtit utföra. Vidare återges några intervjuer med handikappade barn och deras föräldrar. I det avsnittet återspeglas till en del även förhållandena i gymnasieskolan.

När det gäller grundskolan visar utredningens analyser att det i en yttre bemärkelse varit ganska väl sörgt för de handikappade barnen. "Integrationen" – så som politikerna tänkte sig den under 1950- och 1960-talen – är på väg att genomföras för de handikappade barnens del. De flesta institutioner och specialsjukhus är i dag nedlagda. Eleverna bor i mycket stor utsträckning hemma hos sina föräldrar. De går i den vanliga skolan.

Där har det gjorts omfattande förändringar i närmiljön. Särskilda skolskjutor har anordnats för dem, tekniska hjälpmedel har ställts till deras förfogande, personliga assistenter har anställts, läromedlen har specialanpassats etc. Utredningen konstaterar att "integrationen" i denna yttre bemärkelse i vårt land har kommit mycket långt.

Om man emellertid undersöker förhållandena närmare är det en delvis annan bild av utvecklingen som avtecknar sig. Utredningen framhåller att visst möter man elever, t. o. m. bland de gravast handikappade, som funnit sig tillrätta i den "vanliga" klassen och skolmiljön. Å andra sidan möter man ganska många barn som inte har fått uppleva gemenskapen med andra, delaktigheten, kommunikationen etc. som ordet "integration" förutsätter. Många har känt sig ensamma och isolerade och den känslan har ofta bara ökat i takt med att nya – tekniskt fulländade – hjälpmedel ställts till deras förfogande eller i och med att särskilda assistenter anställts. För många av de här eleverna behövs det enligt utredningen förändringar och förslag till åtgärder.

1.3 Gymnasieskolan

Även när det gäller gymnasieskolan förefaller de handikappade ungdomarna i en yttre bemärkelse ha funnit sig väl tillrätta. De har fått de hjälpmedel de behövt, den assistans som varit nödvändig, skolbyggnaderna har handikappanpassats etc. Till en del har emellertid denna behovstillfredsställelse varit skenbar: de handikappade ungdomarna har i stor utsträckning "styrts" till sådana utbildningsvägar där endast marginella anpassningar i den yttre miljön varit nödvändiga och där hjälpmedel, assistans m. m. inte varit särskilt resurskrävande. De gravt synskadade går i dag främst på långa, teoretiska studievägar, de hörselskadade på kortare yrkesinriktade och de rörelsehindrade på vissa bestämda linjer som distributions- och kontorslinjen eller på sociala linjen.

En annan omständighet utredningen pekar på är att eleverna på detta utbildningsstadium saknar många av de specialpedagogiska stödåtgärder de haft på det obligatoriska skolstadiet. Möjligheterna att få sin undervisning i specialklass tillsammans med elever med liknande svårigheter har t. ex. visat sig vara mycket begränsade. Dessa förhållanden har i synnerhet påpekats av hörselskadade ungdomar – och av deras föräldrar.

Utredningen redovisar resultaten från några statistiska undersökningar som gjorts för utredningens räkning avseende den allmänna gymnasieskolan. De visar på vilka linjer eller specialkurser de handikappade ungdomarna går, vilka funktionshinder de har, vilka stöd de får i undervisningen etc.

En av de grundläggande principerna för planeringen av det gymnasiala stadiet är enligt utredningen att utbudet av studievägar skall vara allsidigt och att elevernas val inte får styras av ekonomiska, sociala eller geografis-

ka faktorer. Inte heller ett funktionshinder får naturligtvis påverka detta val.

Den omständigheten att det på det gymnasiala stadiet finns så få möjligheter för de handikappade eleverna att gå i specialklass med andra handikappade får också vägas in i sammanhanget. För synskadade finns det över huvud taget inga sådana möjligheter. För hörselskadade och rörelsehindrade anordnas specialklasser enbart på ett ställe i landet – nämligen i Stockholm (Alvik och Skärholmen). För döva och gravt hörselskadade finns gymnasieskolan i Örebro.

2 Utredningens överväganden och förslag

2.1 Utredningens slutsatser

De slutsatser utredningen är beredd att dra av sitt arbete är följande.

Handikappforskningen måste tillföras väsentligt ökade resurser. Forskningens inriktning måste delvis ändras. Kartläggningar av organisatoriska och administrativa förhållanden bör bli SÖ:s och inte forskningens uppgift att utföra. Enligt utredningen bör forskarna i stället inrikta sig på s.k. longitudinella undersökningar, där skoltiden inte betraktas som "löstagbar" från det handikappade barnets övriga liv utan som en del av det. Av synnerligen stor vikt är, anser utredningen, att forskningen koncentrerar sina resurser på de första levnadsåren. Barnens övergång från förskola till skola bör vidare bli föremål för ökade forskningsinsatser. Slutligen bör forskningen inrikta sig på uppföljningar från skoltiden och ut på arbetsmarknaden.

Det samhälleliga stödet för de handikappade barnen skall enligt utredningens mening vara särskilt stort under *barnens första levnadsår*.

På skolans område bör *utbildningsalternativ* erbjudas det handikappade barnet.

Vidare anser utredningen att *informationen* om de olika funktionshindren, om barnens förutsättningar i olika hänseenden etc. måste ökas.

2.2 Åren före skolstarten

Utredningen anser att det samhälleliga stödet för det handikappade barnet måste vara särskilt stort under barnets första levnadsår, eftersom det är då de viktigaste förutsättningarna skapas för ett liv i gemenskap med andra. Det är då grunden läggs för den senare integrationen i skolan och i samhället.

Utredningen anser att omsorgskommitténs förslag om samordnad habilitering av handikappade barn och ungdomar i sina huvuddrag bör genomföras. Utredningen menar emellertid att en större vikt bör läggas vid föräldrars och vuxna handikappades medverkan samt vid pedagogiska frågor.

2.3 Skolväsendet

En fråga som ofta tagits upp i diskussionen om ansvarsfördelningen mellan stat och kommun är vilka ekonomiska garantier som på olika nivåer bör finnas för att de handikappade skall få vad de behöver. Utredningen anser att vissa av de resurser de handikappade barnen behöver aldrig får bli föremål för några slags prioriteringar. Härmed avses tekniska hjälpmedel, specialanpassade läromedel m. m. Kännetecknande för åtgärderna är att de enbart kan utnyttjas av de funktionshindrade och inte efterfrågas av andra elever i skolväsendet. Här kan det enligt utredningen finnas skäl för staten att lämna ekonomiska garantier. I övrigt måste enligt utredningen de handikappade eleverna räkna med att också deras behov – i likhet med alla andras – blir föremål för diskussion och avvägningar mellan olika krav ute i kommunerna med de risker detta kan innebära.

Enligt utredningens uppfattning har de handikappade barnen inte alla gånger haft möjlighet att välja mellan olika studievägar i skolan. Många hörselskadade hade t. ex. hellre än att gå individualintegrerade i en vanlig klass velat gå i en specialklass enbart med andra hörselskadade. Men för det hade det krävts en *regional samverkan mellan olika län*, för vilket det f. n. saknas såväl organisatoriska som ekonomiska förutsättningar. På motsvarande sätt fann utredningen andra handikappgrupper, kanske i synnerhet på det frivilliga skolstadiet, som efterfrågade en sådan ökad regional samverkan.

Utredningen föreslår att landet delas in i *fem planeringsregioner*, vilka bör vara gemensamma för alla handikappgrupper. Omfattningen och huvudorterna framgår av följande sammanställning.

Region	Regionhuvudort	Län i regionen
Norra	Umeå	Norrbottnens Västerbottnens Jämtlands Västernorrlands Gävleborgs
Mellersta	Örebro	Kopparbergs Värmlands Örebro Västmanlands Södermanlands Östergötlands
Östra	Stockholm	Uppsala Stockholms Gotlands
Västra	Göteborg	Göteborgs och Bohus Älvsborgs Skaraborgs Jönköpings Hallands
Södra	Malmö	Kalmar Kronobergs Kristianstads Blekinge Malmöhus

Utredningen föreslår att det inom var och en av dessa fem regioner skall finnas en sådan *planeringskonferens* som hittills formellt endast funnits för döva och hörselskadade barn och ungdomar. Varje planeringskonferens skall bestå av representanter för de olika länskolnämnder som ingår i regionen samt av den övriga pedagogiska personal nämnderna prövar lämpligt. Konferensens arbete skall hållas ihop av en särskild samordnare placerad på den länskolnämnd som ligger på regionens huvudort. Konferensens uppgift skall vara att samordna insatserna inom varje region för barn och ungdomar med olika former av handikapp, att utnyttja de resurser, det kunnande m. m. som finns samt att ta skilda regionala initiativ.

Enligt utredningens mening är det nödvändigt att planeringskonferenserna får *särskilda medel* till sitt förfogande så att de skall kunna genomföra vissa av de regionala åtgärder som kan komma i fråga.

Utredningen föreslår att viss del av de medel som anvisas under anslaget Särskilda åtgärder på skolområdet (s. k. SÅS-medel) hålls inne av SÖ för att efter framställning från den enskilda planeringskonferensen disponeras för regionala åtgärder. Orsaken till denna ståndpunkt är att förhållandena för vissa handikappgrupper många gånger är så speciella att det kan vara en fördel att ha hela landets åtgärder för de handikappade barnen framför ögonen när en regional samverkan skall igångsättas. Utredningen preciserar inget belopp. Utredningen förutsätter att arbetet successivt kommer att ge statsmakterna det underlag för medelstillelningen som kan erfordras.

Detta att skapa "nya" studievägar för de handikappade innebär således att de studievägar som redan finns öppnas jämväl för dem. En ökad medvetenhet ute i kommunerna om de handikappade barnens behov av fler studievägar genom skolväsendet, leder enligt utredningen snabbt till ökade ekonomiska krav. I gymnasieskolan krävs det förändringar och anpassningar av såväl de yrkesinriktade som de teoretiska studievägarna för att ungdomar med funktionshinder av olika slag skall kunna följa hela undervisningen. Utredningen tror att det här ofta är nödvändigt – av samhällsekonomiska skäl – att ett regionalt samarbete kommer till stånd. Ett sådant regionalt samarbete kan också fånga upp de krav som under senare år framförts från vissa av de handikappades egna organisationer att det skall finnas ökade möjligheter för de handikappade barnen att undervisas tillsammans.

Utredningen förordar att det alltid skall vara kommunen där det handikappade barnet bor tillsammans med sina föräldrar som ekonomiskt ansvarar för barnets skolgång. Detta innebär att om en annan kommun – eller en statlig specialskola – sörjer för barnets undervisning, då får hemkommunen betala s. k. interkommunal ersättning till dessa andra utbildningsanordnare. Om barnet å andra sidan får sin undervisning i hemkommunen får denna kommun jämväl svara för de andra utbildningskostnader som kan uppkomma. Övriga kostnader vid ett regionalt samarbete bör enligt utred-

ningens förslag betalas med de statsbidrag som står till länskolnämndernas eller till de regionala planeringskonferensernas förfogande.

Om man granskar behoven av samordning handikappgrupp för handikappgrupp kan man konstatera att de varierar starkt. Utbildningsutbudet för *döva och gravt hörselskadade* är redan i dag samordnat i olika hänseenden. Såväl på det obligatoriska som på det frivilliga stadiet har dessa barn och ungdomar möjlighet att undervisas tillsammans. De fem statliga regionala dövskolorna – med sin undervisning baserad på teckenspråkskommunikation – följs på det gymnasiala stadiet upp av riksgymnasiet i Örebro. Dessutom finns det externa klasser knutna till de fem specialskolorna.

Utredningen anser att samordningssträvandena bör gälla även mellan specialskolan och grundskolan och i form av en allmän flexibilitet i utbildningsplaneringen för varje enskild gravt hörselskadad elev. De föreslagna planeringskonferenserna kan här komma att fylla en viktig funktion.

För *hörselskadade* barn och ungdomar är inte utbildningsutbudet samordnat på samma sätt som för de döva och gravt hörselskadade. Utredningen anser att ett regionsamarbete här kan komma att få en stor betydelse. Flera län kan t. ex. samverka för att på ett ställe i regionen erbjuda de hörselskadade en för dem specialanpassad utbildning. En annan möjlighet som enligt utredningen öppnar sig i detta samordningsperspektiv är att SÖ, som har att fördela de "nya" statsbidragen, för hela landet samordnar utbildningsalternativen för denna grupp.

Utbildningsutbudet för svårt *rörelsehindrade* barn och ungdomar har inte heller hittills varit samordnat i någon nämnvärd utsträckning. Detta gäller framför allt på det frivilliga skolstadiet. Det undantag som här finns är utbildningen vid Skärholmens gymnasieskola i Stockholm.

Utredningen tror att ett ökat regionalt samarbete kan få en stor betydelse för de gravt rörelsehindrade eleverna. På det gymnasiala stadiet torde behovet av samordning vara mycket stort. Med utredningens förslag att länen i framtiden skall samverka för att öka utbildningsalternativen för de handikappade barnen, torde enligt utredningen möjligheterna öka väsentligt att på fler ställen i landet än i Stockholmsregionen få specialanpassade gymnasiala utbildningar för rörelsehindrade.

Beträffande den nuvarande finansieringen av den gymnasiala utbildningen för rörelsehindrade vid Skärholmens gymnasieskola föreslår utredningen att Stockholms kommun skall – i likhet med andra kommuner – betala för sina egna rörelsehindrade gymnasieelever. De kostnader som kommunen har för andra elever skall ersättas med de interkommunala ersättningar som utgår från elevernas hemkommuner och med de statsbidrag som länskolnämnden i Stockholms län och den "östra planeringsregionen" förfogar över.

Utredningen föreslår att det statsbidrag som i dag anvisas för utbildningen vid Skärholmen förs till det nya anslag som utredningen föreslagit skall finnas för planeringskonferenserna.

När det gäller *synskadade* anser utredningen att det på sikt även här kan uppkomma behov av samordningar av utbildningsutbudet, framför allt vad gäller de många *synskadade* barn och ungdomar som under senare år visat sig finnas i gruppen utvecklingsstörda.

Vad beträffar den undervisningsverksamhet som f. n. helt är förlagd till Tomtebodaskolan och Ekeskolan anser utredningen att det är värdefullt att jämväl ett sådant utbildningsalternativ bevaras för de *synskadade* barnen. Ökad uppmärksamhet bör emellertid fästas vid det förhållandet att f. n. hälften av Tomtebodaskolans elever kommer från Stockholmstrakten.

Vad slutligen beträffar *övriga fysiskt handikappade* tror utredningen att ett ökat regionalt samarbete kan få en stor betydelse. Många av de *handikappade* här är fråga om är så ovanliga att kunskap om dem och gemensamma åtgärder för dem måste samordnas över länsgränserna eller centralt för hela landet.

Många av de "nya" utbildningsalternativ utredningen förordat eller sökt skapa förutsättningar för, gör det nödvändigt för de *handikappade* barnen att bosätta sig på studicorten. De kostnader som därvid uppkommer blir ofta ansevärdiga. Enligt utredningens mening får inte de "nya" statsbidrag utredningen förordat användas för att täcka dessa kostnader. Det skall i stället fungera på det sätt omsorgskommittén nyligen föreslagit i sitt betänkande (SOU 1981: 26) Omsorger om vissa *handikappade*. Omsorgskommittén föreslår där ett landstingskommunalt övergripande ansvar för de funktionshindrade ungdomarnas boende.

2.4 Det centrala och regionala pedagogiska stödsystemet

Under större delen av 1970-talet har ett arbete pågått att försöka samordna de olika regioner som f. n. finns för det pedagogiska stödet till skilda *handikappgrupper*. För *synskadade* barn och ungdomar är landet indelat i fem regioner. Där arbetar reselärare och förskolekonsulenter med att ge *synskadade* barn ute i kommunerna pedagogiskt stöd och hjälp. Dessa fem regioner är emellertid inte samordnade med de fem regioner som ligger till grund för dövskolornas upptagningsområden och för de s. k. planeringskonferensernas arbete. För rörelsehindrade barn och ungdomar ges det pedagogiska stödet av rh-konsulenterna. SÖ beslutar om regionindelningen för dessa. Vidare finns det ett särskilt regionsystem vad beträffar *synskadade* eller *hörselskadade* med tilläggshandikapp.

Utredningen har ingående diskuterat olika för- och nackdelar med ett mer samordnat pedagogiskt, regionalt stöd. Utredningen har emellertid inte kunnat finna någon enkel lösning på dessa frågor. Det främsta skälet till detta tror utredningen är att pedagogik och sjukvård så lätt glider in i varandra när det gäller det samhälleliga stödet åt svårt *handikappade* barn och ungdomar.

Utredningen har stannat för att landet i vad avser pedagogiskt, regionalt

stöd åt handikappade bör vara indelat i ett och samma regionsystem. Fördelarna för dem som är flerhandikappade blir så pass stora med ett sådant gemensamt regionsystem att nackdelarna med samordningen mellan pedagogik och sjukvård, enligt utredningens mening, uppvägs. Utredningen föreslår att samma regioner som föreslagits beträffande de s. k. planeringskonferenserna får ligga till grund för det nya regionsystemet för den pedagogiska stödpersonalen.

Om det pedagogiska regionala stödsystemet för handikappade barn och ungdomar samordnas på detta sätt, kommer *länskolnämnderna* i de olika regionerna automatiskt att inta en viktig – förmedlande – roll i det pedagogiska stödarbetet. Utredningen föreslår att nämnderna på sikt får utvecklas till något av *pedagogiska centrum* för dessa elevgrupper. I första hand bör de fem nämnder som ligger på regionernas centralorter utvecklas till pedagogiska centrum. Planeringskonferenserna – med representanter för de andra länskolnämnderna – bör inta en central roll i arbetet.

Centrumet bör vidare ha, eller ha tillgång till, pedagogisk sakkunskap rörande främst hörselskadade, synskadade och rörelschindrade. Dessutom bör det vid centrumet bedrivas ett samordnat arbete inriktat på de handikappade barnens arbetslivsfrågor. Den försöksverksamhet med ”regionala planeringsråd” för samverkan mellan skola och arbetsliv som sedan budgetåret 1981/82 finns vid samtliga nämnder bör kunna utgöra en lämplig utgångspunkt för detta arbete.

2.4.1 Den centrala och regionala stödverksamheten för synskadade

Utredningen framhåller att det viktigaste stödet under de första levnadsåren är av pedagogisk karaktär. Det skall enligt utredningens mening även fortsättningsvis förmedlas av förskolekonsulenter.

För att förstärka *förskolekonsulenternas* pedagogiska stöd anser utredningen att nuvarande instruktioner/arbetsbeskrivningar bör omarbetas så att konsulenternas pedagogiska uppgifter får ett klarare uttryck. Dessutom är det av yttersta vikt att det synskadade barnet och de vuxna i dess omgivning får ett kvalificerat stöd. Detta anser utredningen endast kan tillförsäkras om förskolekonsulenterna utöver sin förskolläro utbildning har specialläro utbildning med inriktning på synskadade barn. Av instruktionerna/arbetsbeskrivningarna bör även klart framgå att konsulenternas arbetsuppgifter skall omfatta såväl synskadade som synskadade med tilläggshandikapp, t. ex. utvecklingsstörning.

Utredningen föreslår att SÖ får i uppdrag att utforma en ny instruktion/arbetsbeskrivning med nämnda inriktning. I samband därmed bör SÖ även utforma behörighetskrav för innehav av tjänst som förskolekonsulent.

Hittills har *reselärarnas* tid i alltför hög grad upptagits av rådgivning och information till lärare, föräldrar m. fl. och de har inte haft så mycket tid över för att själva hjälpa till i undervisningen.

I reselärarnas arbetsuppgifter ingår inte att jämväl hjälpa och stödja

synskadade barn med utvecklingsstörning. Utredningen anser att reselärarnas verksamhetsområde skall omfatta även särskolan. De skall också enligt utredningen kunna gå in i den ordinarie undervisningen kortare perioder, men tyngdpunkten i undervisningsansvaret för det synskadade barnet skall ligga på den ordinarie läraren.

För gravt utvecklingsstörda synskadade elever på träningskolenivå eller motsvarande krävs också en speciell pedagogik, men denna är av annan karaktär än grundskolans och grundsärskolans. Merparten av eleverna kräver dessutom denna speciella pedagogik under hela sin undervisningstid. För att de gravt utvecklingsstörda synskadade eleverna skall få den undervisning de behöver, måste de under i stort sett hela sin skoltid ha en särskild sorts speciallärare, s. k. BU-lärare (Blinda—Utvecklingsstörda). BU-läraren har specialiserat sig på grav utvecklingsstörning och synskada. Det är han som bör ha det vardagliga ansvaret för undervisningen. Särskolans huvudman, dvs. landstinget, bör därför anställa BU-lärare för dessa flerhandikappade elever.

Enligt utredningens mening kan det emellertid finnas en risk att den framtida BU-läraren ute i det enskilda landstinget blir isolerad och inte tillför sig nya kunskaper, erfarenheter etc. som kan växa fram inom specialområdet. Utredningen anser att dessa BU-lärare bör få någon form av konsultativt, pedagogiskt stöd ute i sitt vardagsarbete och föreslår därför att det till Ekeskolans resurscentrum knyts en särskild reselärarverksamhet.

Ekeskolans framtida reselärarverksamhet bör, inom de fem regioner utredningen föreslagit, lokalmässigt samordnas med Tomtebodas reselärarverksamhet. Det är viktigt att förutsättningar skapas för att det regionala pedagogiska stödet här samordnas. Utredningen föreslår att SÖ får i uppdrag att utforma närmare anvisningar för verksamheten.

Tjänsterna som förskolekonsulent och reselärare är knutna till Tomteboda resurscentrum. I ett tidigare betänkande (Ds U 1979: 11) Undervisningen för synskadade elever – planering i ett kortare perspektiv, föreslogs en ökning till 30 förskolekonsulenter och 30 reselärare. Enligt utredningen tyder uppgifter i dag på att ca 12% av alla utvecklingsstörda barn är synhandikappade. Denna omständighet – tillsammans med förslag om konsulenternas pedagogiska inriktning och föräldrarnas/barnens behov av ökat stöd – motiverar enligt utredningen en större ökning av antalet konsulenttjänster än vad som föreslagits tidigare. Om reseläraren även skall ge hjälp och stöd åt de många synskadade elever som finns i grundsärskolan samt i ökad utsträckning gå in i den rena undervisningen av det synskadade barnet, anser utredningen att de måste vara väsentligt fler än i dag. Utredningen föreslår att SÖ prioriterar en ökning av antalet förskolekonsulenter och reselärare i sina årliga anslagsframställningar.

När det däremot gäller reselärarverksamheten vid Ekeskolan anser utredningen att det är nödvändigt att varje region utöver den reselärartjänst

som i dag finns vid centrumet har en sådan sakkunskap representerad. Utredningen föreslår att de fem tjänster som f. n. finns för BU-lärarna i de landstingskommunala omsorgerna för psykiskt utvecklingsstörda förs över till Ekeskolan.

Från olika håll har önskemål framförts om att låta Tomtebodaskolans förskolekonsulenter och/eller reselärare få en annan *huvudman* än den statliga specialskolan. Ett förslag har varit att i stället låta länsskolnämnden få bli huvudman för dessa personalgrupper. En samordning skulle då, har man menat, kunnat uppnås med övriga personalgrupper nämnderna förfogar över. I synnerhet vad gäller reselärarna har dessa argument återkommit. Beträffande förskolekonsulenterna har ofta föreslagits att de i stället skulle få landstinget som huvudman – eftersom de i så stor utsträckning ingår i det samordnade habiliteringsarbetet.

Vid en sammanvägning av olika omständigheter har utredningen stannat för att föreslå att reselärarna formellt bör knytas till länsskolnämnderna men reellt även i fortsättningen arbeta för Tomteboda resurscentrum.

Vad beträffar förskolekonsulenternas huvudmannaskap anser utredningen att den pedagogiska inriktning som utredningen argumenterat för, är skäl nog för att ett motsvarande resonemang skall kunna föras även för dem. Dessutom tillkommer att de måste tillhöra samma arbetsgemenskap som reselärarna, varför båda kategorierna föreslås få länsskolnämnden som huvudman.

Utredningen föreslår att rikscentralen för pedagogiska hjälpmedel för synskadade (RPH-Syn) inordnas i *Tomteboda resurscentrum*. RPH-Syn är formellt inordnad under statens institut för läromedelsinformation (SIL). Anslagsmässigt bör dock RPH-Syn även i fortsättningen tilldelas särskilda medel.

Skoldelen, den utåtriktade verksamheten och läromedelsproduktionen vid Tomteboda bör ha en gemensam ledning. Dessa olika delar av verksamheten låter sig inte, enligt utredningens mening, delas upp under skilda ledningar.

Utredningen anser att det bör finnas två centrum för synskadade. Det ena centrumet – Ekeskolan – bör rikta sig till elever som utöver synskadan har ytterligare något allvarligt handikapp, t. ex. grav hörselskada eller svår utvecklingsstörning. Det andra centrumet – Tomtebodaskolan – bör rikta sig till elever som enbart är synskadade eller som utöver synskadan har ett lindrigare tilläggshandikapp. Den pedagogik som måste tillämpas för Ekeskolans elever är i väsentliga hänseenden skild från den som gäller för Tomtebodaskolans elevgrupper.

Beträffande *Ekeskolan* föreslås att de reselärare som enligt utredningens förslag skall finnas vid centrumet inte skall gå in i den direkta undervisningen av de gravt flerhandikappade barnen ute i landet – som Tomtebodaskolans reselärare – utan mer utgöra ett konsultativt stöd för barnens ordinarie lärare och för barnens föräldrar. I stort skall emellertid den

utåtriktade verksamheten vid Ekeskolan ha en likartad inriktning som den vid Tomtebodaskolan.

Vid Ekeskolan finns det i dag – för den utåtriktade verksamheten – en särskild tjänst som förskolekonsulent för döva och blinda barn. Vid den framtida dimensioneringen av denna verksamhet bör man inte enbart ta hänsyn till antalet barn, utan även till att dessa barn är spridda över hela landet och har ett mycket speciellt handikapp.

Utredningen framhåller att det är nödvändigt att Ekeskolan och Tomtebodaskolan samverkar i en rad hänseenden. Utredningen lägger emellertid inte fram några egna förslag. Utredningen vill i stället att en samverkan utvecklas direkt mellan dessa skolor. Enligt vad utredningen erfarit har ett sådant arbete redan inletts.

2.4.2 Den centrala och regionala stödverksamheten för rörelsehindrade

Utredningen framhåller den stora betydelse de regionala konsulenterna har för de svårt rörelsehindrade barnen.

Utredningen anser att det på sikt bör finnas åtminstone 25 rh-konsulenter vid länskolnämnderna. En utbyggnad bör ske med fem tjänster per år. Konsulenterna bör naturligt ingå i det pedagogiska arbetet varje länskolnämnd förutsätts bedriva. Konsulenterna måste därför finnas till hands för att informera beslutsfattare och andra om vad de rörelsehindrade behöver och medverka vid fördelning av den s.k. SÅS-resursen. Konsulenterna skall dessutom medverka vid val av tekniska hjälpmedel för elever med rörelsehinder.

Många utvecklingsstörda barn och ungdomar har allvarliga rörelsehinder. Konsulenterna har här ett stort – och delvis nytt – arbetsfält där behoven är stora och resurserna i allmänhet små. Man beräknar att det inom särskolan finns ca 3000 elever med rörelsehinder. Deras problem är naturligtvis speciella. Hjälpmedel och läromedel måste ibland få en annan utformning – metodik och pedagogik måste vara särskolans. Utredningen anser att man borde utbilda Rh-U-lärare (Rörelsehindrade–Utvecklingsstörda), som med sin dubbla kompetens skulle kunna uträtta något för barn med rörelsehinder och utvecklingsstörning.

I landet finns det f. n. fyra *regioninstitutioner* för gravt rörelsehindrade barn och ungdomar. Det är de vid Bräcke i Göteborg, Ekhaga i Linköping, Folke Bernadottehemmet i Uppsala och Ålidhem i Umeå. Ett stort kunnande har här byggts upp om vad olika rörelsehinder innebär och vad som krävs för stöd och habilitering.

I omsorgskommitténs slutbetänkande togs bl. a. regioninstitutionernas framtida roll upp. Kommittén förordade att det kunnande som där finns i större utsträckning än i dag bör tas tillvara. Kommittén föreslog att institutionernas viktigaste uppgifter skulle bli att tillgodose behov av specialkunnande för undervisning och vård vid mycket komplicerade handikapp.

bedriva forsknings- och metodutvecklingsarbete, informera om nya rön och utbilda personal av olika kategorier.

Utredningen delar omsorgskommitténs förslag rörande institutionernas framtida roll. Utredningen tror att de i större utsträckning än i dag borde kunna utnyttjas t. ex. för konsultverksamhet. Det skulle kunna leda till att det – inte annat än i undantagsfall – vore nödvändigt för ett svårt rörelsehindrat barn att mer permanent bo på en region- eller riksinstitution. Barnet skulle i stället kunna erbjudas att vistas på institutionen under en kortare tid t. ex. i samband med att medicinska, pedagogiska eller sociala utredningar gjordes eller för att få någon speciell behandling eller träning eller för att genomgå en operation. Möjlighet borde också finnas att under kortare tid ta emot hemskolans lärare tillsammans med eleven. Resurser för pedagogisk konsultverksamhet saknas i dag liksom för lärarmedverkan vid fortbildning.

Utredningen förutsätter ett samarbete mellan länskolnämndernas rh-konsulenter och sakkunniga på regioninstitutionerna, framför allt vad gäller information i båda riktningar om forskning och metodutveckling.

I likhet med vad som sagts beträffande de båda resurscentrumen för synskadade, bör en av de viktigaste uppgifterna för regioninstitutionerna vara att sprida information om sitt specialkunnande och om sina erfarenheter av vad svårt rörelsehindrade barn har för förutsättningar i olika hänseenden. Rikscentralen för pedagogiska hjälpmedel för rörelsehindrade, som ligger i samma byggnad som regioninstitutionen Bräcke Östergård bör medverka vid fortbildning och i läromedelsfrågor för enskilda elever som är inne på institutionen för bedömning. Rutiner för sådan medverkan bör utvecklas.

2.4.3 Den centrala och regionala stödverksamheten för döva och hörselskadade

Utredningen har diskuterat om det vore motiverat att föreslå att det på varje länskolnämnd inrättades en särskild tjänst som *hörselvårdskonsulent*. En annan möjlighet, framhåller utredningen, vore att "köpa" tjänster från landstingen. Länskolnämnderna skulle kunna betala för den pedagogiska hjälp hörselvårdskonsulenterna ger de hörselskadade skolbarnen.

Utredningen har stannat för att föreslå det sist nämnda alternativet. Avgörande för ställningstagandet har varit att utredningen inte velat ändra en stödverksamhet som enligt samstämmiga uppgifter fungerat mycket bra. Utredningen förordar att länskolnämnderna i framtiden får ett särskilt expertanslag ur vilket tjänster kan köpas från landstingets hörselvårdsteam.

Utredningen anser att *specialskolan* för döva och gravt hörselskadade kan fylla en viktig funktion som regional resurs. Av föräldrar till döva och gravt hörselskadade barn, av lärare till elever med svårare hörselskador, av hörselvårdskonsulenter och förskolepersonal skulle den kunna nyttjas

som informations- och konferenscentral. Under ferietid kunde på specialskolan bedrivas kursverksamhet för föräldrar och olika personalkategorier. Detta innebär för specialskolans del även en dialog med det kommunala skolväsendet. Enligt utredningens mening har planeringskonferenserna en viktig uppgift i planeringen också av denna verksamhet.

I betänkandet (Ds U 1982: 6) Specialskolans bibliotek föreslås att specialskolans bibliotek i framtiden förstärks väsentligt. Utredningen räknar med att SÖ i sina årliga anslagsframställningar prioriterar denna fråga högt.

Utredningen anser att målet för döva, liksom för andra grupper av personer med funktionsnedsättningar, är att få förutsättningar och möjligheter för delaktighet och gemenskap med övriga i samhället. Det som företas för att nå detta mål bör emellertid ske på dövas villkor. Det innebär att hänsyn tas till dövas behov av *grupptillhörighet och behov av visuell/gestuell kommunikation*. Kan dessa krav tillgodoses, ser utredningen inget hinder i en lokalmässig anknytning av specialskola till grundskola. Utredningen förutsätter dock att planeringskonferenserna såväl som dövas egna organisationer och föräldraorganisationer får medverka i diskussionerna kring en eventuell sådan samordning.

Utredningen förordar att Åsbackaskolan i likhet med Ekaskolan får ökade resurser för en utåtriktad verksamhet. Många utvecklingsstörda barn och ungdomar har allvarliga hörselskador. Arbetet med dem och sättet att stimulera dem avviker dock i hög grad från det gängse inom hörsel- och dövundervisningen. För att sprida kunskap om undervisningen av utvecklingsstörda med hörselhandikapp anser utredningen att reseläroorganisationen vid Åsbackaskolan bör förstärkas och föreslår att de fem tjänster som DU-lärare (Döva-Utvecklingsstörda) som f. n. finns ute i de landstingskommunala omsorgerna för psykiskt utvecklingsstörda och till vilka statsbidrag utgår, förs över till Åsbackaskolan. Dessa bör inrikta sig på att ge pedagogiska impulser, kontinuerlig fortbildning m.m. till de landstingskommunala lärare som sköter den mer vardagliga undervisningen av ifrågavarande elever. Därutöver bör Åsbackaskolan ha personal till sitt förfogande för att ge förskolebarn pedagogisk hjälp och stöd. Utredningen anser också att Åsbackaskolan måste få väsentligt ökade resurser på läromedelssidan.

Utredningen föreslår ett fortsatt kommunalt huvudmannaskap för *den gymnasiala utbildningen för döva och gravt hörselskadade* i Örebro. Utredningen anser att alla de problem som sammanhänger med att Birgittaskolan i Örebro har ett statligt huvudmannaskap och gymnasieskolan ett kommunalt går att lösa utan genomgripande förändringar. Utredningen anser att det borde inrättas fasta tjänster för undervisningen av de döva och gravt hörselskadade eleverna vid gymnasiet i Örebro.

3 Kostnadsberäkningar

Förslagen i slutbetänkandet torde enligt utredningens beräkningar omedelbart leda till följande kostnadsökningar för staten.

1) Fem tjänster som regionala samordnare på länskolnämnderna, studierektorlönen	755 000 kr.
Resekostnader, expenser m. m.	175 000 kr.
2) Fem tjänster som rh-konsulent vid länskolnämnderna	705 000 kr.
Resekostnader, expenser m. m.	175 000 kr.
3) Resekostnader, expenser m. m. för fem BU-lärare vid Ekeskolan och fem DU-lärare vid Åsbackaskolan	350 000 kr.
4) En förskolekonsulent vid Åsbackaskolan	135 000 kr.
Resekostnader, expenser m. m.	35 000 kr.

Beträffande den fortsatta utbyggnaden av reseläro- och förskolekonsulentorganisationen för synskadade och den regionala konsulentorganisationen för rörelsehindrade bör SÖ i sina årliga anslagsframställningar prioritera dessa högt. Vidare bör de tre resurscentrumen vid Tomtebodaskolan, Ekeskolan och Åsbackaskolan successivt tillföras ökade resurser i olika hänseenden. Detsamma gäller specialskolans bibliotek. Vid länskolnämnderna bör det vidare finnas expertmedel för att nämnderna skall kunna köpa tjänster från landstingens hörselvård.

I övrigt kan förslagen finansieras genom omdisponeringar. Den största omdisponeringen som därvid föreslagits är att en del av den s. k. SÅS-resursen hålls inne av SÖ för att användas för skilda regionala åtgärder för svårt handikappade ungdomar. Till den resursen kommer också de statsbidrag som i dag utgår till Skärholmens gymnasium och till styrelsen för vårdartjänst.

Om det skulle visa sig att det framöver inte går att omdisponera en tillfredsställande del av de s. k. SÅS-medlen för planeringskonferensernas arbete, förutsätter utredningen att statsmakterna i stället ställer särskilda medel till förfogande.

Bengt Wiklund har avgett ett särskilt yttrande vari han framhåller att de förslag utredningen lagt fram inte kan förverkligas inom ramen för SÅS-anslaget utan kräver särskilda bidrag.

Sammanställning av remissyttranden över integrationsutredningens slutbetänkande (SOU 1982: 19) Handikappade elever i det allmänna skolväsendet

1 Allmänt

Integrationsutredningens slutbetänkande innehåller en utförlig sammanfattning av de fysiskt handikappades situation i skolan. Utredningen föreslår att man håller fast vid ett decentraliserat ansvar för handikappade och att kommunerna – utan särskilda statliga direktiv – skall ansvara för det handikappade barnets skolplanering.

Remissinstanserna anser genomgående att utredningen på ett föredömligt sätt beskriver situationen för de handikappade barnen i skolväsendet. Utredningens roll av kunskapsförmedlare framhålls av bl. a. *SRF. Skolstyrelsen i Hallsberg* framhåller särskilt terminologiavsnitten som fyller en viktig funktion inte minst för de handikappade själva i deras försök att skapa sig en egen identitet.

Principen att kommunerna skall ha huvudansvaret för att utforma stödet till de handikappade barnen delas av så gott som alla remissinstanser. Att detta kommunala ansvar bör kopplas samman med ett ökat regionalt samarbete framhålls också från många håll. De handikappades behov av att få ökade valmöjligheter inom utbildningsutbudet efter grundskolan och större möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden framhålls även.

Flera remissinstanser efterlyser förslag för medicinskt handikappade. *Socialstyrelsen* nämner bl. a. elever med tal- och språksvårigheter. *TCO* påpekar att syn-, hörsel- och rörelsehandikapp har fått en allsidig belysning i utredningen, medan barn med lättare handikapp och vissa funktionsnedsättande sjukdomar, t. ex. muskeldystrofi och cystisk fibros, ej belysts. Detta är enligt *TCO* en brist i utredningen. *TCO* konstaterar vidare att skolhälsovården inte nämns i utredningens betänkande. *Föreningen för blödarsjuka i Sverige m. fl.* anser att en arbetsgrupp bör få i uppdrag att ge förslag till åtgärder som kan underlätta skolgången för medicinskt handikappade.

Synpunkter finns från en del remissinstanser också på specialskolans verksamhet. *LO* och *Statsanställdas förbund* vill ha en utredning om hur specialskolans elever skall kunna integreras när det gäller boendet och fritiden.

Umeå kommun framhåller att även om samhällets insatser för barn med handikapp på kort sikt kan innebära ökade kostnader utgör de en investering för framtiden. En god integrering i skolan bör kunna leda till integrering också i arbetslivet i stället för förtidspensionering som annars ofta blir alternativet.

2 Handikappforskningen

Utredningen föreslår att ökade resurser avsätts för handikappforskning. Forskningens inriktning måste delvis ändras och inriktas på longitudinella undersökningar främst avseende de första levnadsåren, övergången förskola – skola, uppföljningar avseende skoltiden och inträdet på arbetsmarknaden. Kartläggningar av organisatoriska och administrativa förhållanden bör däremot bli SÖ:s uppgift.

Samtliga remissinstanser som behandlat handikappforskningen och dess inriktning ställer sig positiva till utredningens förslag. *Statens handikappråd* och *Landstingsförbundet* erinrar därvid särskilt om den särskilda handikappforskningsgrupp som bildats inom forskningsrådsnämnden. I gruppens uppgifter kommer bl. a. att ingå prioritering av angelägen forskning.

3 Skolväsendet

3.1 En ny planeringsnivå

Enligt utredningen krävs i många fall samverkan mellan flera län för att ta fram olika utbildningsalternativ för de handikappade barnen, framför allt på det gymnasiala stadiet. Redan i dag finns planeringskonferenser för döva och hörselskadade med samma regionstruktur som för specialskolorna.

Utredningen föreslår nu att landet indelas i fem planeringsregioner som är gemensamma för alla handikappgrupper. Inom dessa skall finnas en planeringskonferens bestående av representanter för de olika länskolnämnder som ingår i regionen samt av den övriga pedagogiska personalnämnderna prövar lämpligt. Konferensens arbete föreslås hållas ihop av en särskild samordnare placerad på den länskolnämnd som ligger på regionens huvudort. Huvudorterna föreslås bli Umeå, Örebro, Stockholm, Göteborg och Malmö. Den regionindelning som föreslås är densamma som nu gäller för planeringskonferenserna för döva och hörselskadade.

Flertalet remissinstanser är positiva till utredningens förslag om regioner och konferenser, bl. a. *SÖ*, *flertalet länskolnämnder*, *SIL*, *TCO*, *HCK*, *SRF* och *SDR*. Vissa alternativa indelningsgrunder redovisas dock. *Socialstyrelsen* är tveksam till regionindelningen och anser i likhet med *Landstingsförbundet*, *Handikappinstitutet* och *RBU* att regionerna bör sammanfalla med sjukvårdsregionerna. Även *Örebro kommun* anser att en regionindelning enligt sjukvårdsregioner bör studeras närmare. *DHR* avstyrker förslaget om planeringskonferenser. *DHR* anser att om de nuvarande specialskolorna omvandlas till resurscentrum kan dessa utgöra det stöd till kommunerna, som utredningen anser att planeringskonferenserna skall vara.

Länsskolnämnderna i Södermanlands och Västerbottens län samt Riksförbundet Hem och Skola föreslår samma regionindelning som gäller för de sex högskoleregionerna. *Länsskolnämnden i Jönköpings län* anser att förslaget till regionindelning bör utredas vidare.

Några remissinstanser önskar justeringar i den föreslagna regiontillhörigheten. *Länsskolnämnden i Gävleborgs län* anser t. ex. att regionindelningen för länet bör prövas ytterligare. Även *länsskolnämnden i Norrbottens län* anser att den föreslagna norra regionen bör ändras och endast omfatta Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, dvs. inte Gävleborgs län. *Tomtebodaskolan* anser att Gävleborgs län bör ingå i östra regionen samt att Jönköpings län bör ingå i södra regionen.

Synpunkter finns även på huvudorterna. *Länsskolnämnden i Väster-norrlands län*, *Kristinaskolan* och *Härnösands kommun* anser att Härnösand bör vara huvudort i norra planeringsregionen i stället för Umeå. *Hörselvårdskonsulenternas förening* anser att Härnösand och Vänersborg bör vara huvudorter i norra resp. västra regionen. *Manillaskolan* anser att specialskolorna bör vara huvudorter för regionerna. *RBU* anser att Umeå, Uppsala, Stockholm, Linköping, Göteborg och Malmö bör vara huvudorter.

Länsskolnämnden i Östergötlands län föreslår en handikappkonsulent på varje länsskolnämnd samt att samverkan över länsgränserna bör få växa fram av sig själv utan regionplan.

Åshackaskolan, *Vänerskolan*, *LR:s lokalavdelning vid Vänerskolan*, *Hörselvårdskonsulenternas förening*, *Svenska sällskapet för hörsel- och dövundervisning* samt *Hörselfrämjandets riksförbund* förordar en samordnare för resp. handikappområde. *Manillaskolan* föreslår att en speciell samordnartjänst inrättas inom varje specialskoleregion för samordning av utbildning för döva och hörselskadade i specialskolan och kommunal undervisning. *SDR* förordar en särskild samordnare inom dövområdet som vid behov samarbetar med olika specialister inom andra handikappområden.

Länsskolnämnden i Södermanlands län anser att de föreslagna planeringskonferensernas sammansättning är för ensidig. Även primär- och landstingskommuner bör vara representerade. *Göteborgs kommun* anser att planeringskonferenserna bör utökas med personer med insikt i de medicinskt handikappade barnens problem. *Länsskolnämnden i Jämtlands län* anser att planeringskonferensernas uppgifter bör preciseras mer än vad utredningen gjort.

Malmö kommun anser att omsorgskommitténs förslag om samordnad habilitering måste samordnas med förslagen om planeringskonferenser. De två utredningarnas förslag måste sammanvägas innan slutlig ställning tas.

3.2 Särskilda resurser för regionala åtgärder

Enligt utredningen är det nödvändigt att planeringskonferenserna får särskilda medel till sitt förfogande för regionala åtgärder. Viss del av medlen under anslaget Särskilda åtgärder på skolområdet (SÅS-anslaget) bör därför enligt utredningens förslag hållas inne av SÖ för att efter framställning från den enskilda planeringskonferensen disponeras för regionala åtgärder.

Om det skulle visa sig att det framöver inte går att omdisponera en tillfredsställande del av SÅS-medlen förutsätter utredningen att statsmakterna i stället ställer särskilda medel till förfogande.

Flertalet remissinstanser ställer sig negativa till utredningens förslag att övergripande planering och regionala åtgärder skall finansieras ur SÅS-resursen. Enligt *riksrevisionsverket* skulle det innebära en inte avsedd specialdestinering av medlen samt ett avsteg från den beslutade decentraliseringen i bidragsgivningen. Under inga omständigheter, framhåller verket, bör SÅS-medel få användas till själva planeringsarbetet. *SÖ* liksom *flertalet länskolnämnder* anser också att särskilda medel bör avsättas för regional samordning.

Utredningen föreslår att det alltid skall vara den kommun, där det handikappade barnet bor tillsammans med sina föräldrar, som ekonomiskt ansvarar för barnets skolgång. Om en annan kommun – eller en statlig specialskola – sörjer för barnets undervisning får hemkommunen betala interkommunal ersättning. Om barnet å andra sidan får sin undervisning i hemkommunen får denna svara för de utbildningskostnader som kan uppkomma. Övriga kostnader vid ett regionalt samarbete bör betalas med de statsbidrag som står till de regionala planeringskonferensernas förfogande.

Länskolnämnden i Örebro län anser att staten skall stå för de handikappades skolgång. En del instanser, bl. a. *statens handikappråd*, *länskolnämnderna i Kronobergs, Skaraborgs och Västernorrlands län* samt *specialskolorna* är negativa till att kommunerna skall betala ersättning för specialskolans elever. Det framhålls att många familjer flyttat till specialskolorna, varför dessa kommuner får särskilt stora kostnader.

Omsorgskommittén har i sitt slutbetänkande föreslagit ett landstingskommunalt övergripande ansvar för de funktionshindrade ungdomarnas boende. Detta bör enligt utredningen gälla även när handikappade barn måste bosätta sig på studieorten. Förslaget har kommenterats endast av *Hörselvårdskonsulenternas förening*, som anser att för döva/hörselskadade barn borde hemkommunen stå för denna kostnad, inom ramen för den föreslagna interkommunala kostnadsersättningen. Enligt föreningens mening avses i omsorgskommitténs förslag förståndshandikappade hörselskadade, där landstinget enligt omsorgslagen är skyldig att sörja för elevens totala utbildningskostnad.

4 Den gymnasiala utbildningen

Flera remissinstanser pekar på att den gymnasiala utbildningen för de handikappade självfallet blir mycket beroende av det fortsatta beredningsarbetet avseende gymnasieutredningens förslag. *Statens handikappråd* menar att utredningens förslag bör behandlas gemensamt vid det fortsatta beredningsarbetet. Flera remissinstanser konstaterar i likhet med utredningen att de handikappades val av studieväg bör ägnas särskild uppmärksamhet. Flera remissinstanser, bl. a. *länskolnämnden i Örebro län* och *Göteborgs kommun* saknar dock konkreta förslag i denna fråga. *Länsskolnämnden i Värmlands län* instämmer i utredningens uppfattning att befintliga studievägar skall stå öppna även för de handikappade och att lokaler och läromedel inte skall få utgöra hinder för den handikappades studievägsval. När det gäller studier vid den icke obligatoriska skolan borde en försöksverksamhet vid några länskolnämnder med en handikappanpassad gymnasieutbildning i samverkan mellan olika utbildningsformer bli föremål för utredning.

AMS, SRF, Unga synskadade, SDR, RBU och *Ekhagaskolan i Linköping* framhåller vikten av en aktiv syo-verksamhet.

4.1 Gymnasial utbildning för döva och gravt hörselskadade i Örebro

Utredningen föreslår ett fortsatt kommunalt huvudmannaskap för den gymnasiala utbildningen för döva och gravt hörselskadade i Örebro samt att fasta tjänster inrättas för denna undervisning vid gymnasiet i Örebro.

Länsskolnämnderna i Västmanlands och Västernorrlands län accepterar i likhet med bl. a. *SDR* och *Kristinaskolan* ett fortsatt kommunalt huvudmannaskap för den gymnasiala utbildningen i Örebro under förutsättning att fasta tjänster för undervisningen kommer till stånd. Om detta ej sker förordas dock ett statligt huvudmannaskap.

Även *Manillaskolan, Birgittaskolan, DHB* och *Regionkonferensen för döva och hörselskadade elever i västra regionen* delar utredningens uppfattning att det bör finnas fasta speciallärartjänster vid Örebrogymnasiet.

SACO/ISR och *LR:s lokalavdelning vid Vänerskolan* förordar ett statligt huvudmannaskap för den gymnasiala utbildningen i Örebro.

Stockholms kommun menar att gymnasial utbildning för döva och gravt hörselskadade bör organiseras i andra regioner än Örebro och efterlyser ett regionalt samarbete i integrationsutredningens anda.

4.2 Gymnasial utbildning för hörselskadade

Länsskolnämnden i Västernorrlands län aktualiserar *skolstyrelsens i Härnösand* utredningsförslag om ett riksgymnasium för hörselskadade ungdomar med differentierat utbildningsutbud förlagt till Härnösand. Om

möjligt bör detta riksgymnasium lokalmässigt integreras med en gymnasieskola med brett utbud av utbildningslinjer. Man föreslår att de ekonomiska resurserna och huvudmannskapet blir likartade med dem för riksgymnasiet för döva och gravt hörselskadade.

Länsskolnämnden i Stockholms län anser att frågan om gymnasial utbildning för hörselskadade elever bör lösas med det snaraste. Även *DHB, Hörselfrämjandets riksförbund* och *Härnösands kommun* tar upp frågan om ett riksgymnasium för hörselskadade.

Regionkonferensen för döva och hörselskadade elever i västra regionen anser att det för hörselskadade bör finnas ett riksgymnasium (Alvik) med filialgymnasium i varje region.

4.3 Gymnasial utbildning för svårt rörelsehindrade m. fl vid Skärholmens gymnasium

Utredningen föreslår att statsbidraget till den gymnasiala utbildningen för svårt rörelsehindrade vid Skärholmens gymnasium och till styrelsen för vårdartjänst upphör och att medlen tillförs det nya anslaget till planeringskonferensernas disposition.

Förslaget om att avveckla statsbidraget till försöksverksamheten för rörelsehindrade i Skärholmens gymnasium tillstyrks av *DHR*. *DHR* framhåller dock att innan Skärholmens gymnasium avvecklas måste skollagen kompletteras med tvingande anvisningar till kommunerna att ansvara för handikappade elevers gymnasieutbildning. *Styrelsen för vårdartjänst* avstyrker förslaget. Styrelsen kommer under våren 1983 att ta fram material om utvärdering av verksamheten. Även *Stockholms kommun* befarar att förslaget kan innebära försämringar för gravt rörelsehindrade elever utanför Stockholm. *SÖ* och *länsskolnämnden i Göteborgs och Bohus län* framhåller möjligheterna och även svårigheterna i en regionalt samordnad gymnasieutbildning. Nämnden och *DHR* framhåller vikten av att erfarenheterna från Skärholmens gymnasium tas till vara genom omvandling till ett resurscentrum för rörelsehindrade integrerade elever.

5 Det centrala och regionala pedagogiska stödsystemet

5.1 Regional stödpersonal för synskadade

Utredningen har tidigare föreslagit en utökning av antalet regionala förskolekonsulenter och reselärare för synskadade till 30 vardera. Nu föreslås att dessa också skall betjäna synskadade med tilläggshandikapp varför antalet bör utökas utöver dessa 30 tjänster. *SÖ* bör enligt utredningen prioritera utbyggnaden i sina årliga anslagsframställningar. Samtliga remissinstanser som yttrat sig i denna fråga ställer sig bakom en förstärkning av antalet förskolekonsulenter och reselärare.

Utredningens förslag om att förskolekonsulenterna och reselärarna formellt bör knytas till länskolnämnderna men reellt även i fortsättningen arbeta för Tomtebodas resurscentrum ställer flertalet remissinstanser sig bakom. Avvikande uppfattningar anförs dock. *Socialstyrelsen*, *HCK*, *SRF* och *Unga synskadade* anser att förskolekonsulenterna skall ha landstinget och ej länskolnämnden som huvudman. *Tomtebodaskolan* anser att skolan även i fortsättningen bör vara huvudman för förskolekonsulenter och reselärare för synskadade.

Utredningens uppfattning att förskolekonsulenterna skall ha speciallärarutbildning med inriktning på synskadade barn delas av de remissinstanser som yttrat sig i frågan.

5.2 Rikscentralen för pedagogiska hjälpmedel för synskadade

Utredningens förslag att rikscentralen för pedagogiska hjälpmedel för synskadade (RPH-Syn) skall inordnas i Tomtebodas resurscentrum tillstyrks av länskolnämnden i *Västmanlands län*, *HCK*, *SRF* samt *Svenska kommunalarbetareförbundet*. Däremot är *statens handikappråd*, *SÖ*, *SIL*, *TCO* samt *RPH-Syn* negativa till förslaget. De menar bl. a. att de fyra rikscentralerna med sina omfattande resurssamband ur såväl pedagogisk, teknisk som administrativ synvinkel utgör en helhet som skulle slås sönder av förslaget.

Tomtebodaskolan förordar ytterligare utredning. *Talboks- och punktskriftsbiblioteket* (TPB) pekar på det nära sambandet med RPH-Syn, vilket talar för en samordning mellan RPH-Syn och TPB.

5.3 Regional stödpersonal för rörelsehindrade

Utredningen finner både antalet tjänster som konsulent för rörelsehindrade elever och deras regionala spridning mycket otillfredsställande. På sikt, anser utredningen, bör finnas åtminstone 25 rh-konsulenter vid länskolnämnderna. *Socialstyrelsen* och *länskolnämnderna* ställer sig positiva till utredningens förslag.

5.4 Regional stödpersonal för döva och hörselskadade

För döva och hörselskadade svarar de landstingskommunala hörselvårdskonsulenterna för det regionala stödet. Utredningen har här valt att inte föreslå några särskilda tjänster som hörselvårdskonsulent vid länskolnämnderna. I stället föreslås länskolnämnderna i framtiden få ett särskilt expertanslag ur vilket tjänster kan köpas från landstingets hörselvårdsteam.

De flesta remissinstanserna är positiva. *Länskolnämnderna i Stockholms*, *Västernorrlands* och *Västerbottens län* samt *Strömsunds kommun*

anser att även den pedagogiska hörselvården bör knytas till länskolnämnderna. *Länskolnämnden i Södermanlands län* anser att hörselvärdskonsulenterna bör ingå i handikappkonsulentorganisationen. *Länskolnämnderna i Jönköpings och Kopparbergs län* samt *Hörselfrämjandets riksförbund* anser att det bör finnas fasta tjänster som hörselvärdskonsulent vid länskolnämnderna. *Hörselvärdskonsulenternas förening* vill att riktlinjer utarbetas som klart anger vilket elevantal som skall ligga till grund för att en hörselpedagogtjänst skall inrättas. Enligt föreningen har ett flertal landsting behov av en hel tjänst för insatser i skolan. *Hörselpedagogiska föreningen* vill ha en kartläggning av i vilken utsträckning landstingen är beredda ställa hörselpedagogisk expertis till förfogande.

5.5 Resurser för flerhandikappade

För gravt utvecklingsstörda synskadade resp. döva/hörselskadade finns fem regionala lärartjänster (BU- resp. DU-lärare) för vardera kategorien inom de landstingskommunala omsorgerna för psykiskt utvecklingsstörda, till vilka statsbidrag utgår. Utredningen föreslår att dessa lärartjänster förs över till Ekeskolans resp. Åsbackaskolans resurscentrum. De flesta remissinstanser är positiva till överflyttningen, såsom *flertalet länskolnämnder, SIL, Stockholms, Göteborgs och Malmö kommuner. Socialstyrelsen* däremot ser inga fördelar med en förändring till statligt huvudmannaskap. Även *Unga synskadade* anser att BU-lärarna bör ha fortsatt landstingskommunalt huvudmannaskap.

Ekeskolan samt *föräldraföreningen vid Ekeskolan* anser att om förskolekonsulenterna och reselärarna vid Tomtebodas skall ha länskolnämnderna som huvudman bör BU-lärarna inte föras över till Ekeskolan.

SRF anser att BU-lärarna bör knytas till länskolnämnderna. Vidare föreslår *SRF* att en arbetsgrupp tillsätts under SÖ med uppgift att utarbeta konkreta förslag till samarbets- och samordningsformer mellan Tomtebodaskolans och Ekeskolans resurscentrum.

5.6 Länskolnämnderna

Varje länskolnämnd kommer enligt utredningens förslag att utvecklas till ett pedagogiskt centrum för handikappade barn och ungdomar i länet. Nämnderna kan även verka för att samordning kommer till stånd mellan skilda kommuner i länet när det krävs ett större elevunderlag än den egna kommunen.

Länskolnämnden i Södermanlands län är tveksam till att samtliga länskolnämnder skall kunna utvecklas till pedagogiska centrum med en uppsättning egna handikappspecialister. Flera nämnder, förslagsvis tre, bör bilda en underregion i stället. *Länskolnämnden i Gävleborgs län* anser att den pedagogiska stödpersonalen bör knytas till länskolnämnden

i regionens huvudort, men att frågan om ett pedagogiskt centrum vid varje nämnd t. v. bör anstå.

Manillaskolan anser att specialskolorna bör bli pedagogiska centrum med möjlighet till viss stödverksamhet. För detta behövs ökade resurser för administration, elevvård och syo. Liknande synpunkter framförs av *Birgittaskolan* och *Åsbackaskolan*.

INNEHÅLL

	sid.
Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Lagförslag	3
Utdrag av protokoll vid regeringsammanträde	4
1 Inledning	4
2 Bakgrund	6
2.1 Riksdagsbeslut m. m. under de senaste åren	6
2.2 Integrationsutvecklingen	7
3 Föredragandens överväganden	9
3.1 Allmänna utgångspunkter	9
3.2 Åren före skolstarten	11
3.3 Skolväsendet	12
3.3.1 En ny planeringsnivå	12
3.3.2 Särskilda resurser för regionala åtgärder	16
3.3.3 Vissa gymnasieskolefrågor	19
Inrättande av gymnasial utbildning för hörselskadade med riksrekrytering	19
Den gymnasiala utbildningen för döva och gravt hörsel- skadade i Örebro	20
Den gymnasiala utbildningen för svårt rörelsehindrade m. fl. vid Skärholmens gymnasieskola	21
3.4 Det centrala och regionala pedagogiska stödsystemet	22
3.4.1 Det pedagogiska stödsystemet för synskadade	23
Förskolekonsulenter och reselärare	23
Tomtebodaskolans och Ekeskolans resurscentrum	25
3.4.2 Det pedagogiska stödsystemet för rörelsehindrade	27
Konsulenter för rörelsehindrade	27
Särskilda resurscentrum för rörelsehindrade	27
3.4.3 Det pedagogiska stödsystemet för döva och hörsel- skadade	28
Hörselvårdskonsulenter	28
Specialskolan för döva och hörselskadade	29
3.4.4 Övriga fysiskt handikappade	31
3.4.5 Länsskolnämnderna	31
3.4.6 Övergången från skola till arbetsliv	32
3.5 Forskningen	33
3.6 Specialskolans bibliotek	35
3.7 Övriga frågor	36
3.8 Genomförande	36
3.9 Kostnadsberäkningar	36
4 Hemställan	38
5 Beslut	38

Bilagor

Bil. 1	Sammanfattning av integrationsutredningens slutbetänkande (SOU 1982: 19) Handikappade elever i det allmänna skolväsendet	39
Bil. 2	Sammanställning av remissyttranden över integrationsutredningens slutbetänkande (SOU 1982: 19) Handikappade elever i det allmänna skolväsendet	53

